

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jacobi Sadoleti Card. Et Episcopi Carpentoractensis Viri
Disertissimi, Opera quæ exstant omnia**

Sadoleto, Jacopo

[Francofurti], 1607

Jacobi Sadoleti De Liberis Recte instituendis Liber.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69244)

**IACOBI SADOLETI
DE LIBERIS RECTE
instituentis LIBER.**

*IACOBI SADOLETI AD GV-
lilium Bellaium Langeum, De liberis recte in-
stituentis LIBER.*

VIRIDIS est, in Andromacha opinor, non tam
formam feminae, quam virtutes esse quae delectent
coniugem. Te verò Gulielme Bellai, optime amico-
rum omnium, quanta oportet affici voluptate: qui
eam nuper duxeris, cuius ad egregias animi virtutes at-
que dotes species ac forma adiuncta sit, digna electissimis mori-
bus: quae quidem illa vnde diceret, nata in familia no-
bilissima, & in eis educta quotidiana vitae consuetudinibus, quae
speciem & elegantiam optimi generis apprime redolerent.
Sed tibi certe contigit ex tui animi sententia, ut talem haberes,
quem semper optasti. Nam cum etiam tu antiqua nobilitate,
& clari maioribus procreatus, plura, ac multò præstantiora
consecrata tibi ex virtute acquisueris, his quae à natura & à for-
tuna multa ac magna accepisti. Sanè fuit equum, ut sociam thori,
atque, ut tibi adiungeres, cuius ingenium & virtus tuis hu-
manissimis moribus responderet. Maximè autem in hoc laudan-
da **F**RAUCIS et Regis nostri sapientia est, & consilium summo
principi dignum, qui quod ceteri ferè in equis & canibus, ipse
præcipue in viris facit, ut providentiam omnem adhibeat, quò
et spectatis utriusque generibus electi in hoc sanctum fœdus ma-
trimonii conveniant, ut ex bonis parentibus nascatur progenies,
quae postea & Regi, & patriæ possit esse utilis. Est in eo præterea
necessaria esse disciplina quædam videtur, quemadmodum domi-
ni atque institui debeant pueri atque adolescentes. Quo de ge-
nerate nos, cum nuper nescio quid conscripsissemus, viam patri-
bus,

bus, & rationem ostendere conati, quia bene acque ingenuiter
 dire liberos possent, statim tibi deferre hoc munus, pro
 futurum esse monumentum nostri in te amoris: & si tu
 omnium tuus quidem præceptionis indigeas. Quis enim
 institutis rectè liberis scribere aliquid volens, qui non
 & portora domi vestra huiusce generis documenta repetat, qui
 ipse ad instruendum alios possit afferre: In quo sepe solent
 imitari parentis vestri felicitatem, an virtutem, an veritas
 vtrumque: qui cum plures sustulerit, alueritq; liberos, de
 omnibus aequaliter artibus optimis, & præclarissimis moribus ex
 liuit, ut cuncti ex eadem quasi forma humanitatis, simul ad opo
 ratis confiant, & quodam modo exculti esse videantur. Sed
 non inacceptum tibi fore hoc animi mei studium sum ad hunc
 quod & iucundum amicitia, & opportunè recens tuum exopto
 facturum sit: E quo Deum immortalem precari non desino, ut
 gignere prolem eam contingat, quæ paternam & amantem
 imaginem in omni posteritate possit prorogare. Verum ut ad
 ipsum iam sermonem de liberis rectè institutis veniamus: Cum
 sederem olim in meridie domi ociosus, nescio quid tempore
 studiis cogitans, accessit ad me Paulus Sadoleus, adolescens
 quam deditus studiis honestissimis, quem ego fratris filii, cum
 tum mihi à patre, in filij educans loco, omnibus cum iustitiam
 contendebam & literis bonis, & moribus. Quem tam en laborem
 lenem mihi & iucundū faciebat, cum summum eius ingenij
 voluntas natura & consuetudine iam ad omnem optima partem
 rationemq; propensa. Is tunc cum introisset ad me aliquantulum
 temporis quam solebat (erat enim tempus diei certum conuul
 tum, quo audiebat quotidie de me Aristotelis Ethica) Sic enim
 interrogare ingressus sum. I A C O B V S. Quid est Paule, quod te
 tam maturè? num te fefellit hora: aut aliud quid fortè appropin
 noui? P A V L V S. Nihil quicquam magnopere Patre meo, qui
 non tam huius quæ in corpore sit, quam sanctionis in animo
 generationis & meæ pietatis erga te propriū nomen queritur, im
 gè iustius mi Pater. Sed ego ad te accessi prudens aliquantulum
 turius, nō ipse aliquid appetens noui, sed expectans postea
 I A C. Quid istuc quod expectas? age, exprime, nihil enim pro
 studio tuo abnuet vnquam voluntas mea. P A V. Scio ego istuc
 iam te tacente, mi Pater: facile enim mihi declarat te spiritum
 modò percunctanti mihi cum cubicularius dixisset oculū tuum
 non inopportunum sum arbitratu petere à te, ut de institutis
 rectè a dolescentia ea mihi in vnum præcepta componeres, quæ
 sparsim & intersis sepe edere es solitus: cupio enim habere
 cum tanquā commentarium præceptionum huiusmodi, & tan
 pte me conformare ad virtutē possim, ut talis fiam, qualis te
 esse

ceteris Sed hoc nisi molestum est, & si nō aliud quid anteuertentium putes. I. A. Mihi molestum? aut aliud quid anteuortam? an est quicquam omnium rerum quod malim, quā te & optimum, & doctissimum esse? Sic enim puto te hoc querere, ut quod & ad bonos mores arinet, & quod ad literas bonas, totum tibi id a me eripiam cupias. P. V. Istud ipsum est quod ego cupio. I. A. At qui Pueri seum tractare, & exequi ordine suo volumus, ab ipsa pueritia educendum est. Nemo enim institui recte potest adolescens, qui neque fuerit eductus puer: nā vt radix indolem ingeniumque abortis, sic bene moratam & compositam adolescentiā pueritia ipsa producat. Hoc primū tempus ætatis, quod imprimis laudatum est, atq; anceps, minimē est omnium legibus, his quibus bene moratur, animaduertum atq; tractatum, neq; adhibita cura, vt adhibere excolatur, eum maximē in eo vno ciuium boni mores, & utilitatem salus consistit. De actionib. & controversiis bene sic cōstituta iura constituta sunt: in quo autem ferme de ætate, de genere vitæ eligendo, de educatione liberorū, de officio parentum, de virtute, de moribus, quas quemq; sequi ardeat, vt recte conueniat, mirum silentium est, præter quā si qua sunt Pontificio iure ad doctrinā virtutis ac religionis præcepta uentum, vel generi potius certo, ut videlicet qui sacris institutionibus tamen ea ordinatim, neq; a pueris, vt potius in nulli. Et præterea quædam, quā diligenter exposuisse videantur. Græci diligentes: nec tam in agendo præcipiendoq; ea quæ sunt virtutum in hac enim laude nulli omnino nationi neq; generi præfieri illi mores uolunt concedere: quod veterum rerum monumenta postquam uidentur, quam in conseruando & tradendo posteris ea quæ optime essent statuta. Cū apud nos & xii. tab. lex totius ætatis ac iuris seminarium, & vetera omnia plebiscita, S. conful. iusque patrum edicta, nouorum iuriscōsultorum infinita quædam uentat & redundancia iam diu offusa & obliterata sint. At meliorum apud Græcos non modō Draconis ac Solonis veteres conuulsa leges, uerū etiam Lycurgi rhetæ, ut illi appellantur, quas quæque diligenter sunt. Quod eō est miserabile, quod ille bonam partem legum suarum, non in tabulis, sed in mentibus atq; animis ciuium suorum inscripserat, ut uis, non scriptura perdiscerentur. Redeo ad Solonem, cuius legibus sic ad uiginti & propē curioso omnia perscripta sunt, quod ad educationem quidem attinet puerorum, nihil ut omnino, quod ut eam spectet rationem, omnium sit. Est enim ille quæcumque etiam minutissima tenuissimē persequitur, quæ de gymnasiis, quæ de peripato, quæ de horis, quosq; ad huius magistro uentendum est, quæ de uestitu & comitatu incidendū: ac ne illud quidem præcipiendum, ut cū procederet in publico, intra pallium ma-

li 3

nus continere deberent. His, vt mea opinio & coniectura fuerit
 quaquam indiligentiùs maiores nostros illos veteres accu-
 se, quæ ad disciplinam iuuentutis facerent, existimandū est
 & illæ in campo quotidianæ exercitationes hoc declarant, & cu-
 pus militiæ præscriptū, & gerendi mutandiq; vestitus diuisus
 pora, cum à prætexa ad togam puram, inde ad togam virilem
 transitus esset, quæq; huiuscemodi multa, non tam ex antiquis
 gibus, quarum scriptura interit, quàm ex annalium monumentis
 & rerum gestarum historia seligere licet: quibus promptè de-
 gnoscere, ex illis disciplina bonæ feminibus, atq; illa ratione
 noualium agrorum, sic recentium animorum diligenter colunt
 eas virtutum & morum optimorum fruges fuisse effusas, opor-
 prisca ætas redundauit. Nos ista contemnimus scilicet, curam
 penitus liberorū parentū permittimus arbitrio. At quod optime
 est qui sapiat rectè? & aut liberos studeat effici quam optime
 aut etiam si id velit, nouerit tamen modum & viam iustitiam
 nōne ignaris plerunq; hominum mentibus lumen à legibus
 ferri oportuit, quo & volentes docerentur, & cogerentur. Nunc
 Nunc in hac perturbatione vitæ atq; morum, mihi venit in memo-
 rem canticum illud quod vsurpatum olim apud veteres, cum cele-
 laus iam prisca temporum vnā cum Rep. & libertate in
 Rom. profligata, nostra ætate instaurari video. P. A. v. Quando
 id est? I. A. Aetas parentum peior auit, tulit nos nequiores, p-
 datus progeniem vitiosorem. P. A. v. Iam memini Horatius
 I. A. Iam illud maximum vinculum in legibus Solonis, ad con-
 nendos patres in officio, atq; vti liberorum curam secus dicitur
 scriptum legis gererent. Quandoquidem, si præsertim illi
 vel auaritia vel scelere compulsi violassent sententiam legis
 ducendis atq; instituendis liberis suis, propositæ erant pænae
 grauis iudicij metus, ad quod eos adduci à quolibet volente
 nomē deferri illiusmodi patris licebat: legitima quoq; illis adre-
 pta, quæ naturæ lege quadā atq; humanitatis patri debeat filii
 nam neq; colere illum talem cogebatur, nec reuereri, nec susti-
 nare suis opibus egentem aut debilem. Deniq; qui parentis bono
 officio in filium vsus non esset, in eum noluit lex vllum à filio pa-
 tatis & grati animi officii sua autoritate extare. Illud vnum cen-
 pit, sanè quàm humanè, vt defuncto eiusmodi patri, iusta carere
 filius faceret: cum in eo nō vllum commodum ageretur parentis.
 Sed illa pietas naturæ, ipsiq; humanitati debita redderet. Sed
 quorsum hæc? vt intelligas Paule magnam huiusc primæ curæ
 curam rationemq; ducendam esse, à sapientissimis fuisse instituta
 tum: vt quæ vestibulum quodammodo vitæ sit, totamq; amentem
 consequentium quasi formam quandam & ædificationem præste-
 rat. P. A. v. Sanè persuasum mihi habeo optimo hæc ab illis com-
 munita.

hanc fuisse, que & rationem bonam in sese habeant, & egregiam
 ceteris omnibus utilitatem asserre videantur: quod etiam magis
 cupio explicari mihi ea a te, & sub vnum quasi aspectum pue-
 rorum cum adolescentia constitui: non enim mihi hoc soli, sed
 pluribus fortasse erit emolumento. I A c. Bene ominaris Paule,
 cupio delictendum: & quoniam omnium rerum bonarum prin-
 cipio ad Deum immortali ducenda sunt, ambo eum venerantes ob-
 secramus, ut votus & propitius adlit nobis, sibiq; grata, & reli-
 giosa vultu habeat a nobis profertur. P A v. Sic agamus. I A c. Est igitur
 hanc nostre preceptionis ratio in duas diuisa partes. Altera in
 modis pan, altera in literis rota consistit. Mores pertinent eo,
 ut quocumq; fieri dicetur, habeat in sese modestiam quandam,
 qualem agendi aptam & convenientem, in quo splendeat de-
 centia illud, quod non animos modo prudentium, sed imperito-
 rum etiam oculos delectet, moueatq; necessario in admiratione
 sit. Litterarum vero & artium earum, quas vocamus optimas, ea
 uti debent, maxime, ut quod caput in nobis est, atq; adeo quod ve-
 ri & proprie sumus ipsi, id tanquam inchoatum & rude acceptum
 a natura, ad summa ipse dignitatem perpoliant, exprimantq; in
 colorem duntaxat illi similem. P A v. Par est preclarum medius fi-
 dum, facit si quidem altera ex parte facit ut similes Deo simus,
 ex altera ut videamur. I A c. Atqui Paule hoc tibi imprimis & ma-
 xime attendendum est, hoc penitus tenendum & compre-
 hendendum, non esse nos quod oculis cernitur hoc corpus, & hanc
 compositionem ossibus & nervis molem carnibus contactam, cute
 vitam: neque hunc vultum nostri primam imaginem, in quo
 mouet ipsa interiorum sensuum sollemus, atq; animum penes i-
 psum in coadere. Sed quo sapimus intrus, & cogitamus, in de o-
 mnibus et ad nos ratio atq; consilium, hoc nos homines esse, facti
 ipsi qualem ad imaginem effectoris sui Dei. Sed obscurum per
 se & ingens, nisi scientie & literarum lumen accendat. Tam
 quod tenemus rectam educationem in literas & in mores dis-
 tribuere esse, rursus alia diuisione secandum est, quatenus qui-
 stum pariter ad mores: nam litera continenti ferè cursu gradus
 habent, quorum ex alio ad alium transitus fiat: mores diuisi
 nec ratione solum, verum etiam tempore. P A v. Quo pacto? I A c.
 Non est eorum vnum genus, neq; simplex tractatio: Aliud enim
 in moribus profectò est, quod aliena cura & ratione imprimitur
 in nobis. Aliud quod a domestica mente atq; consilio nobis ipsi
 constituitur. P A v. Quid amborum ut diuisa tempora sint, nonne
 vna eadem est ratio? I A c. Quorum alterum cum ratione est, alter-
 um nulla res continet rationem, non potest amborum vna atq; ea-
 dem ratio esse. P A v. Cupio mihi hoc fieri planius. I A c. Conabor
 equum, quod melius ut possim, simile tibi proponam, in quo

intueri imaginem meam rationis possis. Dic ergo tu mihi, vultu
 Romę Apollinē illū, qui in xylo positus ad hōtos Vaticanos
 terriorem illam ambulationem, & omnem grum vindictam
 exornat, cui proximum est Laocoontis simulacrum, ea qua
 mus omnes artis praestantia & nobilitate? PAV. Amplius illi
 signum dicit & procerū, facie angusta hominis plus paulo
 adolescentis: quod tanquam sagittam emisit ex arcu, debili
 gestu brachiorum, videtur expectare, an quō intentum fuerit
 cōparueniat in quo lenes illi conatus motusque corporis
 oris eximia pulchritudo, summam & opificis artem, & operi
 gloriam demonstrant. IAC. Illud ipsum. PAV. Et vidi sepe
 ro, & contemplatus sum. IAC. Quæro ergo exte, si ipse Iovis
 filius illa prorsus facie sit, ab eodē in lapidem omnia defecit
 sunt, oris, & corporis liniamenta, gressus quoque & mores, ut
 non voces, sonique verborum, ita ut nihil fieri possit similitudinis
 verō & cogitationis nihil omnino intus sit, dixistine tu
 eandem; rationem Apollinis in Deo & in marmore esse? PAV.
 Agnosco & pater videri. & simul venit in mētem imaginis illius, quae
 Nube caua tenuem sine viribus vmbra in faciem Aeneæ fuerit, si
 tam Iuno suis manibus, quā carmine maximus omnium Pater
 IAC. Optimum isthuc quidē, & ad id quod dicebamus ena
 fitius: cuius ego in memoriam si rediissem, non habuissem necesse
 se certare cū Polycteto, & tanquam addere conari quae ipsius
 tuariq; arti deessent ornamenta: cum multo praestantior ille Poly
 cletus simulacrum cuiusmodi querebamus, omnibus abstruere
 & perfectum artis ornamentis, nobis effinxisset, sed simulacrum
 duntaxat, hoc est, quod non mente & voluntate sua, sed imita
 tione quadam solum moueatur: quod ego te arbitror non eandem
 modi, neque vnius generis cum vero ipso Aeneæ existimatum
 esse. PAV. Minime verō existimem: iamq; intueri mihi video, quae
 sit vtriusque moris distantia, alter enim extrinsecus in diuinitate
 & aliena ratione impressus, suae expertis rationis, tanquam inani
 maris mos, veri moris simulacrum, & quaedam quasi penicillio
 aliena tabula ducta similitudo. Alter quem sua & propria ratio
 gnit forma tū; consulto istud agens, gnara muneris sui atq; esset
 eademque continet, quod in priore illo genere non acciderat: ita
 hoc veritas est, illud veritatis adumbratio. IAC. Nunc mihi in
 pis, & veram insitis rationem, non enim in puero, nec, hanc
 pueri simili, qui sit mentis suae & consilij inops, illa extrinsecus
 ducta moris imitatio, aut certi ordinis vim, aut virtutis propriam
 nomen habet. PAV. Assentior. IAC. Quin & vocabulis quoque
 nominibus rei n distinctam esse video, quod extraneum illum mo
 rem disciplina m vocamus, proprium autem & nostrum, virtutem
 tem. PAV. Quid ita? IAC. Disciplina est, assuescere ad alienam virtutem.

...peritum virtus, ad sua. PAV. Iam intelligo. Sed quid tandem
 ...non sua potius ratio ad informandum optimis
 ...in vnoquoque expectatur? IAC. Rem iacis
 ...cognitur, iuuenibus praesertim, quos nondum
 ...et rerum multa cognitio edocuit, quanta sit confue-
 ...et quam propè ineluctabilis vis, quo etiam non conue-
 ...potest cadere in aetatem istam exacta illa & subtilis vir-
 ...quam etiam senecta aetate qui consequuntur, beati-
 ...Sed vobis pueris vel etiam adolescentibus scien-
 ...et cognationis loco persuasio quaedam tradenda est, vt creda-
 ...et paratis maioribus natu, quos tamen existimatione homi-
 ...probari intelligitis: nihil enim in laude hominum, bona-
 ...verfari diu potest, quod abhorreat ab aequo atque
 ...Quantum autem afferat ad virtutem consuetudo, vel ex eo
 ...quod quae de virtute philosophia pertractat, ea non à con-
 ...scientia, sed ex more ipso appellata est moralis: non
 ...corpus tenerum in membris manu fingitur, atque
 ...quam animus purus atque recens in eum discedit
 ...in quo instituitur. Quemadmodum enim in stir-
 ...in hominum animis, quam diu molles hi sunt, atque
 ...quae facile inducitur forma: quae si postea vsu & die
 ...fit propè immutabilis. Cum autem illud in-
 ...paratum esse videatur, vt tantò ante in animis
 ...rationem anteueniant, omni ope curandum
 ...inter ea cogantur obedire rationi, dum sua &
 ...cuius tanquam legitima domina im-
 ...nam si quoad illa abest, nulli-
 ...regnum sibi in animo vindicare conata fuerint,
 ...ad voluntatem gerere, nae frustra post
 ...aduersus illas nec quicquam contendet ratio. Ac
 ...annum enim modò aet-
 ...aliquid tamen aperiam de opere
 ...studium me tuum & ingenij bo-
 ...Sic habeto, duas in homine esse animi partes, dissi-
 ...vnam rationis, alte-
 ...harum partium ratio perspicax ex sese est, & lu-
 ...mentis que habet oculum cernentem clarissimè
 ...etiam penitus expers est enpi-
 ...conliarij sui adfunt binis
 ...in dissuadendo alter. Rationi quidem ipsi at-
 ...et turpe: cupiditati, iucundum & molestum.
 ...cum còtubernales sint, & in vnis cò-
 ...congruant inter se, sed sint
 ...atque pugnas, quos

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

perturbacionum motus, quantos fluctus seditionum inest
 ras? cum aut tanquam turpe repellit ratio, quod sibi iucunda
 cupiditas adlescit: aut cupiditati molestum est, quod ratio
 car honestum: clamores intus affidui scilicet, tumultus, gra-
 que est igitur vera ratio bene viuendi? hæc nimirum, ut scilicet
 quæ cupiditas, & componat rationi, suumque iucundum cum
 illius honesto, & cum turpi molestum coagenter, & confertur
 quod affluendo maxime, & agendo, commode fit: nihil enim
 tam iucundum, quam illud in quo affueris, esse potest: hæc
 tu in tuis sodalibus ac socijs, nec non in eis locis in quibus et il-
 tus, studiisque quæ pertractas facile per te potes Paule exerce-
 re, a quibus si quis te auellat, conuertatq; ad familiaritatem
 & ad alia studia, moleste accipias, quod insolitum & inuicem
 morem odiosum ducas: ad consuetum verò cum voluptate de-
 bare. Quod tantum habet consuetudo & in consuetudo vitium
 ut altera esse citrix iucundi fit, molesti altera. Cum itaque se sic ha-
 beat res, contendendum est omni studio parentibus, ut libera-
 teneris recte doceant assuescere. Quamquam enim motus ille
 na cura impressus, non vera virtus est, sed simulacrum imitatio
 virtutis: tamen, quemadmodum de Pygmalionis muliere, sta-
 tua in fabulis traditum est, processu temporis enenit, ut Deorum
 aliquo beneficio, in spiritum & vitam vera virtutis transeat. Pa-
 Nite à primo aliud percontatus essem, libenter pateret te hunc
 diem totum in his sermonibus ponere: ita cum perpulchra facta
 ista quæ narras, tum mihi quidem vehementer iucunda. I. A. C. A.
 qui iucundiora multò tibi erunt Paule, cum te ipsa experientia
 esse, & quæ nunc auribus & cogitatione tua concipis, etiam sic
 intelligentiaque percipies, à quibus tamen ingenium tuum iam
 propius abest, quam ætas: finxit enim te natura ad studia vir-
 tis aptum. Cura etiam accessit patris tui primùm, deinde nostra.
 Proinde iactis præclare adolescentie tuæ fundamentis, tua reli-
 qua est contentio, ut spei laborique nostro, aliorum quoque ex-
 pectationi, quæ multa de te excitata est, studio & diligentia &
 omni virtute respondeas. P. A. V. Ingenius amore sum mi Pater,
 cum sponte mea, tum tuis imprimis monitis & hortationibus in-
 citatus, ac magis etiam aliquantum, postquam sum à te in Grae-
 cæ linguæ cognitionem, & philosophiæ studia inductus, ex quibus
 quidem dici non potest, quot & quantæ ad animum meum
 perueniant voluptates. I. A. C. Maie virtute, tales enim animos
 haud est difficile recte instituere, tanquam autem si omnes cari-
 ri eodem animo sint, sic nos ad educationem pueritiæ prius, ac
 deinceps adolescentiæ aggrediamur. P. A. V. Quid si non sint eo-
 dem patet, & naturam difficilem, minusq; aptam afferant: I. A. C.
 Meministi, opinor, quod à tuo Poëta de labore est dictum. P. A. V.

Qui illo labore improbo vinci omnia affirmant, id fortasse di-
 co. I. a. c. Dico enim uero: verum & illud quoque quod in com-
 muni proverbio fertur, vsum fieri alteram naturam. P. A. v. Fertur
 quidem, atque imprimis I. a. c. Veruntamen sic habeto, si natura
 minus idonea sit, posse quidem enicui labore atque industria, vt
 si quocumque ille fuerit, sub disciplinam bonam datus, minus in-
 cunctis eisdem, nulla insigni re ad turpitudinē notatus: præ-
 ceterum autem illam speciem, decusq; eximia virtutis, nemo po-
 test omnino sine iniuncta natura, & naturalibus quasi seminibus
 acquirere. Quæ cum ita sint, nobisq; id optandum sit in puero,
 in quo natura est potestas, non nostra, ingenium bonum videli-
 cet, quod obstat vt non id optemus quod sit commodissimum,
 quod sit de genere, & fortuna, & conditione eius quem instrui-
 mus, est dicendum, vt sit honesto genere, bonis parentibus,
 honeste familia, legitimo coniugio procreatus: non quod ca-
 reat, quibus cuncta ista non adsunt, sit interdita ad virtutem via:
 sed quoniam his ceteris qui à talibus principiis proficiscuntur, ma-
 gis composita sit & planior. Prudenter enim Græcus Poëta, cum
 corpus generis non bene statuta sit, feruè progeniem in hono-
 rati prædicat sequi: & reuera illud altum & hñdens & liberum
 in animo, contrahat sese & minus audeat necesse est, cum est
 generis probis in parentibus ipsis notatum. Nato igitur puero,
 pueri quoad materna aluo continetur infans, & si quedam de
 excitatione corporum, ac de quotidiani victus disciplina ma-
 gis percipi non inutilia possunt, tamen quoniam ventrem
 non omnes æqualiter ferunt, suntq; aliæ alijs magis imbecil-
 les, nutrix illius temporis sit cura potius, quam patris. Natum
 eadem instantem curare protinus debet pater, vt vberibus ma-
 tris præcipue suis alar, & propter cognationem sanguinis, &
 ceteras nō mediocri vinculum adiungit amor: in quo enim
 pueri liberos, id cum perfectum fuerit, plus etiam diligitur.
 Verum si aliquo casu nutrix fuerit adhibenda, deligere oportet
 nam, quæ sit moribus casta, ingenio prouidens: vt enim affici
 animam etiam nostrum, non corpus solum, eis cibis cœnimus,
 quæ nobis quotidie sumuntur: sic Jac ex eo corpore haustum,
 quod temperato regitur animo, animi ipsas illas qualitates in-
 sistens naturam non minimum defert. Prouidere autem opor-
 tet, ne aut asperior in puero tractando nutrix sit, nèe rursus
 quam fuerit æquum, blandior: obrepit enim mos ex illo vsu
 pueri quotidiano solum, sed singularum penè horarum & pun-
 ctuarum etiam temporis, in naturam pueri, vt vel asperitate per-
 uerius demittat animum, atque illiberalem quandam timidi-
 tatem contrahat: vel si blandimentis nimis fuerit corruptus,
 non queat deinde diutius in vna voluntate consistere. Sed cum
 omnes

omnes ipso initio vite protinus nati ad sterum & vagitum
 quasi preflagiente natura fortunam humanam conditionem, mi-
 seriarum plena est, non dubium est per oculos & angustia-
 rium, tanquam rudes rerum omnium, & penitus insubere, si-
 nes ad labi ad animum etiam in somnis, quæ cum concurre
 terreant: quod, ut iam diximus, omne inustatum feruere
 stum accidit, atque inde illis assidui sterus excretaur: cui
 medio est assidua vegetatio, & nutrimentum cantus, atque r
 bus & in affatibus familiarium infans alluescat. Ac vegetatio
 dem maxime in omnem partem est salubris: nam & coadun
 corpus, & animum illis terriculamentis liberat: motu enim
 no interiorum illum motum, umbratilemque vincente de
 pante, sensationum impulsiones illæ hebetantur: ob eamque
 sam & cuna reperta sunt, quasi natura ipsa commoustrant
 conueniat agi, & gestatio in vltis puerorum assidua. Quare
 da opera est, quoad eius fieri potest, ut quæ pueros fecerunt
 habitent tanquam semper nauigantes. Cantus verò eam vna
 bet, ut non modò turbatos sedet animos, sed sepe etiam h
 tes, sicut in Corybantibus fit manifestum. Iam cum ad id
 fuerit ventum, ut puer concipere iam verba, & auscultare
 tuis loquentium sermones incipiat, tunc maxime patrem
 dere oportet, & circumspicere familiarum disciplinam, ne quod
 pe verbu, aut impium erga Deum ad aures pueri allabatur: ac
 quis gestus obscenior in oculos incurrat. Ac matris tum quidem
 etiam præcipua est curatio, illi enim in sinu, atque in vultu
 puè hæret infans, ingredi que ab ea & fieri dicit. Quæ pro
 care eum ipsa, ac gestare debet, ad templa, ad res diuinas, ad
 miliarium matronarum colloquia atque conspectus, ut cog
 tos affinesque diligere iam puer, & eos discernere, atque
 guere non de facie solum, sed ipsis nominibus queat: nec eam
 men vllam in domum introduxerit, in qua non casta, & graui
 disciplina, vndique enim tanquam à locis circumcincta salu
 bus salutare aura, sic ab integris & sanctis ex omni parte
 bus, afflatus bonæ disciplinæ in animum pueri insuendus est.
 Procedant anni, sit quoque indies puer & animo & corpore vegetior,
 ut tanquam idoneo in solo iam feri aliquid possit: nullamq
 men est aut prius aut præstantius, nec quod vberiores ex
 ges, aut vtiliores ad beatam vitam efferat, quam iniecere
 utimos animi sensus & nomen, & cogitatione præpotentis.
 ut eum incipiat & amare, & teneri, a quo sibi omnia dari
 donari quotidie audiat, quod commune iam est vtriusque
 tis officium: quem enim ipsos viderit adorantes, & epi
 pro benefactis gratias, eiusque operam atque auxilium in
 vobis implorantes supplicii vultu atque gesta, de eo iam ipse
 opibus

quibusdam concipit, tanquam quiddam sit, hominum, quos
 ipse non videt, & potestate & natura multo maius: presertim si, ut sit,
 cuius quid pater appetiverit quod sibi flagitet dari, aut bullam, aut
 pecuniam, aut quippiam simile, quod ad ingenuitatis & familia-
 ritatis pertinet cultum, quotienscumq; dabitur, totiens
 Deum esse donum atque munus puero inculcet, ut de prin-
 cipio nec condiscat, quem necesse est etiam timere, non timo-
 re solo, sed etiam, is enim neque gratus Deo esse potest, neque ad in-
 necessarium, veramque virtutem quicquam proficit. Sed ipso eo,
 quod non amore ita coniunctus est, ut ne queat auelli: De quo di-
 citur scriptum est in sacris literis: Timorem domini omnis sa-
 pientie veritatum est. Et verè curus in animo insederit iste Dei sine
 timore, seu timor, quando utrumque in utroque mixtum & copu-
 latum esse dicimus, de eo nunquam extimescendum est, quòd ad
 maiorem rationem, quisquis ille est, penitus se dedit: quod in
 pueropertinendum conandum est, ut hæc bona radix ad beatam
 veritatem, in eius animo quam maturissime, & quam soli-
 dissime pergeat, dum vacuus locus est, neque alienis aut etiam
 vitiis animi conceptionibus propter novitatem naturæ, at-
 que mentis etiam nunc occupata: cum quæ primo & spatio-
 se apta sunt semina firmiter comprehendunt, nec surpium
 ad hoc malarum sylva in angulum coguntur. Atque humana
 opem eorummodi sunt, ut errare & labi quandoq; sic necesse: ve-
 rumenim ista pietatis erga Deum puraq; religionis tanquam
 animum adoleverit, sicut inutiles herbas vmbrosis in locis na-
 turaliter & vitare contingit aliquandiu, maturiscere quidem
 circa Aringem ferre commodè non contingit: Sic omnia vitia
 quæ copulata fuerint, hac demum religionis velut umbra neca-
 buntur: hoc quod de Deo, & de religione in Deum dictum
 a nobis hoc loco est, sic primum est in puero & ante omnia cu-
 randum, ut nihilominus intelligatur in omnem id vitam perti-
 nere: hoc est: omnis enim profectò virtus, omnis dignitas, omnis
 vita sanctorum ac beatorum spes, in hoc vno studio precipue posita
 est, ut Deum & amare & revereri non desinamus. Sequitur altera
 pars, ut nihilominus cultio, posterior ea quidem illa quam modo dixi-
 mus, sed ceteris longe antecedentior, ut pater qui filium suum
 vult educere ad laudem excellentis viri cupiat, talem sese
 vult ostendat ipse, qualem eum effici vult: non enim vlla hæc esse
 potest perfractor disciplina. Neque hoc eò dico, quòd non mul-
 ti sint quædam vitæ ornamenta adaugenda in pueris, quæ in par-
 ticulari non sunt: ut literarum, verbi causa, atque artium illa-
 rum quæ optimè nominantur studium atque cognitio, aut iuris
 scientia, Pontificij scientia, belli quoque & militiæ, si id ita con-
 tingat, exercitatio atque usus, fieri enim potest ut pater horum
 omnium

omnium expertis parentum suorum culpa, vel etiam fortune
 star ipse, quæ tamen in filio procutanda sunt: commune est
 est & a natura inditum in omnium animis parentum desiderium
 ut filios relinquunt meliores & clariores se, quod euenit
 quodam naturali, neque magis filij, quam sui ipsi in vno
 que, propter instum & innatum studium perpetuande vite
 ad cupiditatem rapimur immortalitatis: pater enim in filio
 viuere, & transferre semetipsum in suam imaginem sibi videtur
 ut aliqua in parte desint, ad quæ non amplius iam illa est
 fundamentum tamen omnium in ipso est, bonus reclinatus
 videlicet, & cõstans ac grauis domi disciplina, de qua fortassis
 nobis dicendum est, & hic locus totus continenti oratione
 uiter comprehendendus: quandoquidem quæ ad litteras & impo-
 nuas disciplinas attinent ordine paulò ante proposita, in loco
 dum locum dicendi reiecta sunt. P. A. V. Erecte quidem, nisi
 difficile postea fuerit reueri ad annos & pueritiam primoribus
 sic fuerit opus: & ego nunc quidem hac parentum vitæ
 quasi quadam in filijs delineatione valde delector. Sive quod
 egregia & digna animaduersione ista res, siue quod horum
 ximam partem ego quoque in memet à vobis, quibus salutem
 produxistis, expertus sum. I. A. C. Sit igitur hæc prima parentibus
 proposita lex erga eos liberos, quos ipsi volunt ad virtutis
 mam frugem producere, ut quales eos effici student, tales ipsi
 videantur. Neque hoc tamen quod præcipitur à nobis facili-
 ctu admodum est: quod ei qui velit assequi, noscenda & tenenda
 est in rebus mediocritas: cuius vsus difficilissimus, fructus præ-
 rissimus semper fuit. Verum si quis forte fuerit pater qui
 ipse regendo filio idoneus, illum tamẽ cupiat in virtum magnum
 adolecere, requirat magistrum aptiorem, cuius in disciplinam
 filium suum committat: satius est enim externis moribus pro-
 bum, quam domesticis degenerem filium educari. Et hoc tamẽ
 factitatum sæpe à summis viris non legimus solum, sed perpe-
 mus ipsi: nisi forte Philippi regis Macedonum consilium
 hendendum est, qui cum Alexandrum filium haberet ea spe
 indole maximæ virtutis, quam res deinde ab illo gestis compo-
 bauerunt. Tradidit eum a puero summo Philosopherum
 teli instituendum. Sed nos quidem sic nunc ponamus, tanquam
 parens ipse ad puerum instituendum atque erudicendum
 sit, quod & sæpe animi ardore quodam efficitur, ut etiam
 tea minus cogitauerit quæ ad eiusmodi vitam moderatam
 gratiam pertineant, amore filij incensus in eam curam
 conferat. Adhibenda igitur, ut diximus, est mediocritas, hæc
 nihil vel specie præclarum, vel vsu iucundum verè esse
 cuius etiam integram, plenamque notionem sola philosophia
 nobis

belis atque qui natura bona praediti, atque ingenio bono, lau-
 dem libris adipsi ex virtute contenderunt, etiam absque philoso-
 phia aliquam aliquando in se imaginem huius omnium virtutu-
 doctrine mediocritatis haud ignobilem expressere. Hoc ex gene-
 re hominum sit pater: natura moderatus, virtutis ac dignitatis
 studio praecipue flagrans, qui se totum in animum ingeniumque
 patri per oculos & aures illius infundere studeat. Statim enim
 conceptis oculis puer in patrem familiae, ut primum valere cogi-
 tatione incipit: attentiusque omnia illius dicta & facta intuetur,
 ut magis se sit providendum, ne quem fingere ipsi atque for-
 mare ad omne virtutis decus cupimus, aliquo ex nobis eum de-
 honestamento potius inficiamus. Quoniam vero sensus oculoru-
 multum ostendi anteit, priorque adhibet vim sibi a natura tradi-
 tam, poecenda primum ante oculos filij species in patre est: grauis
 vix, quae in amictu, & omni motu corporis animique consistit,
 sed quae rebus omnibus quae domi geruntur quotidie, in quibus
 patris sententia vestitus consuetudinem eam debet, qua populus
 natus est, ita ut neque nimis vestimentis lautus, quod leui-
 tatis, neque rursus plebeius sit, aut sordidus, quod aliquando ne-
 cessitate, sepius autem ascribitur avaritiae: motus vero animi
 facit impetus, qui ab iracundia, ab aliqua molestia, ab amore,
 ab odio, a spe, ab inopinato gaudio, ab alio cuius mali & calamita-
 tis metu, a habitis tristitum rerum nuncijs, a ceteris cuiusque mo-
 di affectibus, intestinisque pulsionibus ferunt animos & qua-
 litatem de statu eos demovere conantur, ita sustentet & regat, ut
 appropinquanti motus illos animi quamvis incitatos & cele-
 res, emulare tamen & morari rationis imperium: nec excurrere
 ea celeritate, nisi cum, & quoad illa praestiterit: quo spectaculo
 quidem nihil certum in rerum natura potest diuinius. Quid enim
 vultu hominum tam praclarum, tamque magnificentum, atque in
 omni pulchritudinis dignitate tam emittens accidere potest, quam
 vultu animi intueri moderantis motus, & cupiditates suas,
 atque ad rationis normam apte dirigentis: qua consuetudine si a
 primo imbutus puer in parente ipso fuerit, nae ille egregiam se-
 nectutem in animo conceperit futurae in se praestantissimae virtu-
 tis. Sed haec modestiam & temperationem animi sequitur corpo-
 ris in omni motu ac gestu quaedam quasi tarditas: non ponderis
 illa, nec lentitudinis, sed enim plerumque ignavia, & desidia potius
 est, aut etiam stultitiae interdum, & stoliditatis. Sed quae se ad il-
 lam incertam gravitatem accommodet, cisdemque & astringatur
 habentis, & laxetur, quibus regitur animus, ut cum eveniat inter-
 dum vtriusque aliquid agendum contendendumque sit, manuum,
 pedumque celeritas, & vultus, vocisque acrimonia, non interdita
 vultu a natura, sed ab ratione intus atque consilio ad usus neces-
 sarios

sarios referuata fuisse videatur. Hoc, vt dixi, quod est ipse
 quasi decorum quoddam, ornans illam totam atque illustrem
 nosse quid quacunq; in re deceat, & quando & quatenus, ma-
 me quidem comprehenditur & perficitur ex philosophia: quae
 facit, vt sit ipsum sibi vndique, & in omnem vitam semper
 sentiens: sed plurimum etiam aetas, & rerum multarum vltus esse
 & in humanis euentibus quid plerumq; acciderit, & accidit
 gens animi aduersio, quae & philosophiae ipsi materiam illi-
 mentumque suppeditat, & sola sine philosophia in homine
 to natura, atq; probo, speciem potest effingere viri sapientis
 nam autem ac perfectam sapientiam nequaquam potest. Illi
 autem paterfamiliae cum semper animum suum habere in
 state, tum vero cum praesente filio aliquid eiusmodi contigerit
 quo videatur debere commoueri, aduocare meminerit eodem
 rationis: neq; solum quod conueniat, agere id atque exequi
 cum quadam etiam dignitate, vt quam maxime fieri possit
 animo pueri illa praecleara species insinuentur, & infundantur
 vbi sedem sibi locumque in eo constituerint, vltimque & carita-
 tatem domicilij fuerint nacti, nullo postea modo passura
 dedecorosas alias, deformesque species prope se accedere, ne
 diutius considere. Sit itaq; pater ab hoc vitz instituto pius ac
 uerens erga Deum immortalem, cum aequalibus comis, magis
 absque allentatione & venditacione sui obseruato, in sermo-
 ro ac domesticis mitis potius, qua asper: verum vt retinenda
 ueritatem imperij, sibi que ad nutum omnis praesto esse iustitiam
 utaturq; domi breuiloquio, voce leni quidem, atque placata
 verbis valentibus: neq; seruorum congressus & colloquia
 saepe appetat, aduentibus tamen, & aliquid expositulanti-
 bus, si-
 per sit comis, respondeatque summam quod sit equum & bo-
 num. Vt autem ipsi inter se sint concordēs & pacem colant, no-
 miniq; fiat iniuria: atq; vti inopia laborantibus, vel etiam mor-
 bo oppressis ipse subueniat cum quadam cura, significacioneque
 beneuolentiae, verbis quoque & factis aliquanto benignioribus
 hoc patri vtiq; familias non in vltimis habendum est, si eos con-
 tinere in amore sui, & in magno metu suae amittende familiar-
 tatis velit, quam illi sic tractati, saepe numero vira sua habent
 riorum: & inest tamen in hoc toto genere grauitas, quaedam
 autoritas imperij, speciem dignitatis eximiam demoustrans, quae
 ad magnificentiam animorum exaggerandam pertinet, & ap-
 nerandum est enim in animo natura que pueri excellunt, &
 rectum, quod nec in potentioribus obseruandis grauitate carere,
 neque in regendis humilioribus mansuetudinem deponere, cuius
 vti pulcherrima, sic difficillima est tractatio: & tamen eius prima
 fineamenta ducere in animo filij, sui imitatione debet pater, qui
 potest

ubi in eo eras illustret, vltus confirmet, philosophia perpoliar.
 que hec nos sermone percurramus, non vt instituumus fami-
 lia pacum, maius enim id negotium & maioris operæ sit: sed
 quoniam ex eo manare ad filium boni moris quadam specie vir-
 tutis ac dignitatis imitanda potest, id vt quasi penicillo leui du-
 ctu delectamus in animo recente & tenero, quo tanquam
 in mellelaram molli adhuc cortice incise literæ: sic hæc virtu-
 tis in pueri descriptio, tempore demum aucta & confirmata ob-
 culent. P a v. Optime istuc quidem, nam nec difficile fuerit, meo
 quidem animo, vbi tales parentes extiterint, filios probos & pru-
 dentes educere. I a c. Rectè sanè: sed ego illud abs te existimari
 facile volo, cum virtutis omnis doctrina aut in exemplis consti-
 tuta sit, aut in præceptis: hoc est, vt vel oculis, vel auribus in ani-
 mo conceperit, maiorem propè habere vim hæc quæ quasi præ-
 ceptis, & non dedita opera fieri videntur, tantumque exem-
 plo mouent oculos ad informandas puerorum ad virtutem men-
 tes, quæ quæ ad hunc eum ipsum finem palam intenta sunt:
 mouent enim illa admiratio paternæ virtutis, quæ in quotidianis
 conuersationibus, pueriles animos ad voluntatem imitandi, præ-
 claræque spectaculo innitat, vt fieri cupiant similes: cum præfer-
 ram vident eos qui circum sunt, cum silentio & veneratione pat-
 ritali in uisita exequi: obuersatur enim illis ante oculos &
 in tantis sensibus obrepat, nec vigilantibus solum, sed sæpe etiam
 in somno, decorum & pulchrum illud, quod est solum per se, sua-
 que spon spectabile: cuius aspectus & admiratio prompta est,
 ea quo omnium communis. Scientia verò paucis concessa, atque
 in hoc quædam genere tacita magis, quàm uocalis patris eloquē-
 tiæ ad ostendendum filium proficit, ea videlicet quæ ipsis factis
 loquuntur: nam verbis agere, & dare ea vitæ præcepta filio, quæ
 patris oculis non sumplit, idem est ac profiteri se ipseris du-
 cem esse eum locum, à quo ipse longè diuersus abscedat. Quod
 si talis uer quæ gerere personam, aut à natura non accepit pa-
 tris, aut ipse studio & meditatione fingere non potuit: eum, vt
 iam diximus, hominem requirat, cui rectè in disciplinam filium
 potest tradere. Verum nos, vt cœpimus, in patre insistamus, qui
 aut esse talis debet, aut vt sit, oprandum certè est, qui præcundo
 filium potest ipse in iter rectum ad virtutè deducere. De quo non-
 dum a nobis dictum est, quod est maximum, & ab hominum usu
 hæcæque acque opinionibus longè remotissimum. P a v. Quod
 nam oratio istud est: magnum enim esse profecto, quicquid sit,
 rectè est, quod ad tot res, tam præclaras, quor iam strictum ora-
 tionæ pertinet sunt, aliquam accessionem queat asserre. I a. Hoc
 maximum est, in quo vita communis tanquam in scopulo erroris
 abest, quod omnes pene homines diuitias putant & magnitu-
 dinem

K k

dinem pecuniæ ad vitam bene ac laute agendam, multum
 mul adiumentum, ornamentumque existere. Atque hoc
 non vique quæque falsum est, magna enim commoda ac
 menta hominibus, non ad vitam solum, sed ad vsum etiam
 citationemque virtutis, a pecunia parata atque a domesticis
 bus sunt. Sed hac opinione & sententiâ longius ductos, ut
 sibi constituere finem, & modum ignorare tam quærendi
 dem, quam etiam vitendi: nullam hac ego statuo pellen
 mano genere perniciosiorem incidere potuisse: per quam
 patet scilicet, & perspicuum est, hominum inter se societas
 des iam pridem sublata penè, & de vita tota extirpata est.
 ego contra contendo, domum eam que diuitiis, pecuniis
 dundet, necessario omnis recti moris, & propter eam con
 tra quoque pacata ac iucunde expertem esse. Neque id
 quod paupertatem & inopiam è contrario adfiscendum per
 facile enim assentior Regi sapientissimo Deum obsecran
 nec diuitias sibi, nec paupertatem, sed tantum ad degen
 ram donec necessaria: quam tunc sententiam, pater ille phi
 phorum, noster Plato comprobat. Sed cum flagitia hominum
 scelera maiora quædam sint, alia minora, suscipiendum est
 ioribus nimiam rerum copiam fontem originemque esse, ut
 ribus inopiam causam afferre. Ego verò malim eius finem
 qua ingenuum puerum, adolefcentemque institui, ut
 domi, & fortunas esse constitutas, ut dominus quantum
 faciat, sitque domesticis vestigalibus contentus, que pec
 mum consistant in fructibus prædiorum, ea potè super
 vsum cultumque quotidianum, non modo commode, verum
 iam liberaliter: sed quibus dispensandis frugalitas adhiben
 nam luxum, & opulentiam, & varietatem suppellectilis, arti
 cesque domi ornatus, atque cultus, tanquam vitæ venæ
 mis fugienda esse duco: frangit enim, & contentum por
 ritus, animumque profus dissipat illa abacorum, mistic
 gemmarum, tabularum pictarum, vestis que stragula elegan
 ac varietas, sui que inani in admiratione detinet: ut vanitas
 studiis homines occupari, ad ea que sunt virtutum insula
 tuos & continentia nequeant intendere: ac tunc mittunt
 quotidianis epulis, & ijs que epulas sequuntur, ludis, iocun
 dibus, festiuis lepidisque dictis, omnis & vitæ & pecunie
 reponatur. Hoc enim ex genere vitæ, & assiduis domi
 ni, cibi que affluentia, ac quotidianis quodam modo luctu
 dies, & hora, & tempora in aliqua semper voluptate con
 tur, non modo feroces, & infesti, & arrogantes animi ad
 tium sunt, sed inmoderati etiam, & effrenati, & crudeliter
 in omni genere depravati: ut in naturam mentemque

...ant capiant, nihilque iudicent rectum, nisi ipsis quod libuerit:
 ...erent autem homines pecudum ac iumentorum instar sibi fer-
 ...ere sicut oportere: ut confitendum plane sit, qua in domo,
 ...zoo, alio qua in ciuitate huiuscemodi vigeant mores, semetipsum
 ...in eorum malorum & calamitatum esse iactam: nec fieri pos-
 ...se, liberos illius reip. aut diu quietus, aut in vniuersum diuturnus
 ...sit, deo hanc vulgus liberalem vitam appellat: falso istud qui-
 ...dem, in alia multa: quippe cum ex hac potissimum consuetudi-
 ...ne nascatur, his profutis & luxuriosis sumptibus, auaritiam existe-
 ...re, illam violentam & rapacem dico, per quam natio-
 ...nes vices, eueruntur. Sed quoniam de his rebus subtilius disse-
 ...randa sunt, in presentia locis, sic patrifamilias prescribamus
 ...quod in qui liberos cupiat in viros fortes, industriosque ena-
 ...dere singularem domi, & temperantiam, ac in omni cultu vi-
 ...tiumque partem illi retinendam esse: que tamen absit a for-
 ...tibus, ac non sit an gusti que animi indicium presferat: quod fieri,
 ...si quidem & penes stato apparatu, mensis munitis potius quam
 ...hospitiis, non obsonium parced prebitum, sed conquisitio &
 ...vitiis forte repudiata: videtur enim in hac moderatione vitæ
 ...vitiis esse splendida & liberalis, vitium in vtranque partem de-
 ...mentem, ergo sapiente patrifamilias, cuius quod ad liberos edu-
 ...candos pertinet, in hac parte quidem peculiaris curatio est: nam
 ...matrem & feminæ omnes indulgentiores sunt, itaque in far-
 ...cibus & leggerendo quodcumque experitum fuerit, corrumpunt
 ...vitiis, neque aduersus eorum voluntate vel ipse quic-
 ...quam nominatur, aut dicunt, vel alios patiuntur loqui: quo vno
 ...magis regnum in anima cupiditatum, & Tyrannis ipsi alitur.
 ...An non memisti his diebus Paule, cum Perfarum res gestas le-
 ...geres: de enim autore & Cyrum Xenophontis, & Herodoti hi-
 ...storici Græce amplexus es) quantum ex diuerso cultu institutio-
 ...rumque, diuersæ Regum illorum nature, & contrarij inter se
 ...mores sentiant? Cyrus ex patre nobili ille quidem & imperiis
 ...clarus erat Perfas, sed tamen in illis moribus educito, quibus pa-
 ...tris & aqua ebrius, obsonium autem nasturtium herba, aut si ear-
 ...tibus vellet vesci, illæ erat labore & sudore, nec sine vitæ inext-
 ...ribus periculo in syluis & a feris expetenda, magnus exitus Rex,
 ...nam ad res gerendas, laudem & gloriam in imperio amplifican-
 ...do vnam præcipue spectans: cuius erga populares comitas atque
 ...equalitas, in bello victas nationes clementia, atque iustitia effecit,
 ...ut non magis eum carum haberent cines sui, qui semper amaue-
 ...rant, quam deuicti hostes, qui antea illi grauer offensi fuerant:
 ...vnam quidem illustre est! & sempiterna laudem virtutis ad po-
 ...steraque conseruatus. Hic Cambylen filium, que hæredem nomi-
 ...nauit, imperij relicto erat, aliis ipse videlicet negotiis occu-
 ...patus,

Kk 2 patus,

parus, alendum mulieribus permisit: non enim virtutis vim, que ratione è philosophia, que vna facit, vt illa sit sibi in omni parte consentiens, sed à natura tantum acceperat: ergo gnum inuenit in progenie sua muliebris disciplina fructu: cum bus enim in delictis, & mulierum blandimentis educatus. Cuyes, & assuefactus a puero, nihil offendere quod esset suis editatibus obuium, postea Rex appellatus, ad eam intemperantiam animi amentiam que progressus est, nihil vt cum neque futurum, quod vsitatum esset, neque quod legitimum delectare possent ad eades multorum, & in his fratris sui germani, furore quod amentiam; inductus, cum etiam Deorum immortalium comitatu illuderet, ad extremum sibi manibus allatis, & semetipsum in totam Cyri domum pessundedit. Delatum est postea ad Dardan Perfarum regnum, spectatæ nobilitatis inter Perfas, sed cuiusmen domi cultus atque fortuna longe à regalibus delictis abisset. Is porro ad impetandum non eandem fortasse animi magnitudinem quam Cyrus, patrem quidem iustitiam atque humanitatem attulit: quare eius quoque opera regnum Perfarum magis effectum est: è quo genitus Xerxes ab eadem atque Cambyses educatione muliebri, paternaque negligentia, Perfas honore & laude cumularos, graui ipse dedecore & calamitatibus plurimum affecit. Atque hæc iccirco memorata sunt à me, tibi Paulus, vt appareat quod pluribus verbis fuit necesse dici, nullam esse obicem ad virtutem adipiscendam maiorem, quam de hinc domi & conquisitores, quam moderata ratio possulet, rerum apparatus: quorum studio si capus fuerit patens, nil est quod contendant fortis & strenuum, & idoneum magnis rebus post se filium relinquere. Quid ergo est? placet mihi seueram & castam domi esse disciplinam: neque eam teretricam tamen, sed conditam liberali quadam comitate, vt domesticis nullius rei indigeant, amici autem & hospites intro libenter commeat: ad quorum aduentus, inuentionesque patrefamilias splendorem conuiuij, & hilaritatem vultus ac sermonis maiorem aliquantò illa quotidiana adhibere: lautius quoque accipiat, & elegantius, nec tamen profusus sumptibus (hos enim semper abesse à bene constituta domo volumus.) Quin in ipsis epulis & vino tacita poterit inesse exploratio & obseruantia quedam, quo se nam pacto filius gerat: nam patriæ disciplinæ ac moderati vsus memor, pudorem in conuiuijs modestiamque retineat, noueritque sibi ipse in poculis temperare: hoc enim documentum capi in pueris atque adolecentibus imprimis conducere censet Plato, ad speculandum que firmitera cuiusque: neque id hos repudiamus, etenim consilium est periculo vacuum, præditum veritate, in quo si satis fecerit adolescens, lætitiã que conuiuij hilaritate potius & sermone liberali, quam

& imitatione sit ornatio, summopere me delectauerunt: me
 men expecto non minorem ex aurium sensu voluptatem: & capere
 cum earum ope, illa ipsa quoque qua de oculis dicta sunt, in
 animum meum grata iucundaque perueniant. Namque de
 ad hunc ipsum sensum orandum ac commendandum ipse vult
 vsus es, ut non mediocriter mihi sit in te audiendo facta expec-
 tio. I. A. C. Agemus hoc loco Paule id quod tu paulo ante dictum
 factum opus fore, si accideret vsus, ut retrocensus orationum
 priores annos, quos noster sermo erat pratergressus, peruen-
 ratque ad quandam metam, hoc est ad terminum eius anni
 quam nos tribus septennijs, & quarti dimidio admodum
 dimus definire: illo enim institutionis genere, quod exemplis
 moribus maiorum intuentis vitam virtutis imitatione ex-
 tota modo à nobis adolescentia comprehensa est. Cum re-
 ea referri orationem oporteat, qua in præceptis & mentibus
 aduisque parentum vocibus erga filios posita sunt, quo illud
 solum proponatur, sed exponatur etiam ipsa virtus, Principium
 fuerit nobis ad hoc quintus ætatis annus: nam & is dimidium
 ferè statura conficit, quod ad mensuram corporis pertinet, quo-
 tum alterum tantum videlicet, auctioris & incrementi vegeta-
 ceteri anni addunt consequentes: & eo vertente anno, puer
 puer qui in potestate mulierum totus antea fuit, ad curam
 tris bona ex parte traducitur: Jam enim & proloqui capere
 qua ipse intus concepit omnia, & planè intelligere alienis loquen-
 tis potest. Ergo ab eodem initio & fundamento, quo
 omnem nostram adificationis substructionem de integro con-
 mentantes, ab religione inquam, & ab Dei immortalis atri-
 atque cultu, principia iterum nostram ducamus orationum: in
 enim si solem quotidie oriri & reuerti iucunde cernimus, pro-
 pter excellentiam claritatemque maximi sideris, cuius splendore
 re & lumine exhilarantur omnia, minus debet ad animam vo-
 luptatis accedere, cum de Deo sæpius eadem repetimus, magis
 adeo multò plus, quando omnis pulchritudo, & fulgor, & va-
 rietas cælestium astrorum, ab eius ipsius summi Dei infinita pu-
 chritudine, tanquam exiguis riujs deducta est. Primum igitur
 & ante omnia curare debet pater, ut animus pueri illo timore
 Dei imbuatur, de quo antè dictum est, qui timor solus ad
 ctam fortitudinem animi aduersus humanos omnes cultu-
 mandam & constituendam maximè facit: quod erit si in Deo
 lius, & vbique præsentiam, immensamque maiestatem, in narra-
 rationibus quidem, quas nondum capere potest filij ætas, cum
 exemplis, & narrationibus rerum earum, qua diuinitus narra-
 ciderunt, exposuerit filio: in beneficijs quoque eiusdem De-
 commemorandis, quibus & priuatim ipse ab illo, & omne quæ
 inuenit

laborum communiter affectum est, & assiduus fuerit & dili-
 gens in quo mysteria nostrae religionis continentur, quae sunt
 eadem & inuicem penitus, neque hac informatione filij
 ad pietatem & religionem, quicquam habendum est antiquius.
 Quod praclare fiet, si quae sancte & pie filio de rebus diuinis
 monuerit pater, ea non verbis ipse tantum, sed factis & ope-
 ribus imitetur. Secundum Deum autem Diuosque omnes, quos
 autem Deum Dei statim ab initio, aut post praclara ipsorum in
 terra merita, & honestissimè acti dies in caelum sustulerit, quo-
 rum neque debet praecipuus vigere honos, & immortalis apud
 homines gloria, parentes suos cuique maximè docebit esse ho-
 norandos, & reuera cum ferè omnia parentibus debeantur, or-
 tum enim uolunt & vita, lux quoque ipsa haec diurna, quam ore,
 oculis, manibus, totius denique corporis contactu uoluntateque
 habere & inuicem percipimus, ipsis accepta referenda est: tum
 uicem habentes ab eis causa nostra suscepti, pleni curarum & soli-
 citudinis, quos illi ut alant nos, & producant, sistantque honestè
 in uita ciuicum, atque aequalium nostrorum, non modò non
 recipiunt, sed appetunt uirò, & confectantur: digni profecto
 sunt, ut illis omnis à liberis gratia debeatur, quae pietate potissi-
 ma, & uita eximie cuiusdam uenerationis reddenda est: quae
 uoluntateque illorum uita ac salutis, & ut eorum necessi-
 tates, atque incommoda, labore, ac diligentia nostra depella-
 mus, appropinquemus egessati, infirmitatem sustineamus, omnes
 denique molestias, quae undecunque inferantur, ab illis
 propulsamus. Etenim si bene Hefodus, qui iubet pari mensura
 reddere beneficium, quod ab alieno accepit, aut cumulatiorè
 extant, hoc, quantum tandem erit parentibus impendendum,
 quorum beneficij par nulla est gratia quae possit reperiri? nec
 uoluntatem quamuis infirmi, decrepiti, depositi, unquam inuti-
 les filij parentes sunt. Sed ut Diuorum imagines, & simulacra
 colimus, obmemoriam beneuolentiamque eorum, quorum vul-
 neribus simulandis illa efficta sunt, & quòd arbitramur ipsos il-
 los Diuos propterea ad benigne nobis faciendum propensiores
 fore, haec nullum Dei immortalis simulacrum apud nos, quam in
 patre de matre potest esse praestantius. Atque his ita erudiendus
 est liber animus filij in honore cultuque parentum, ut pater ma-
 trem filio, mater patrem, utrumque autem domestici ac familia-
 res uolendum ac uenerandum puero proponant. Neque in solis
 tantum parentibus hic à liberis honos insistere: Sed ad auos, reli-
 quosque maiores, si forte supersites adhuc sint, progredi etiam
 debet: cum in illis omnium quae à parentibus accepimus causa
 uoluntateque esse antiquior. Porro ab hac in patres auosque
 ueneratione, hocque honore pio ac debito, reliquos quoque rite
 honor

honor & communis cultus, qui senibus, & ætate
 factis hominibus impenditur, tanquam ex aluco pleno pueri
 & probratis exuberat: iustus ille quidem, neque illi ætate
 congruens, quæ sibi patrium non immerito nomen vindicat
 nam & de principio pueri quos nondum subtiliter & exultans
 oris vultusque lineamentis possunt discernere, illo aspectu
 admoniti, cum eos vocent patres: & deinde postea cum
 patribus eius nominis communionem. Jam illa ætate quæ
 que est, si non generatione, at consiliis potest puero atque
 lescenti fieri pater. Quam ob rem rectissime Romulus, cum
 Numa extitit, quorum alter urbis, alter iuris & religionis Roma
 nae fuit parens, hac senectutis cum nomine paterno cogitatione
 adductus, summum consilium Ciuitatis Senatorum, ipsos
 Senatores Patres nominauit: statuitque senioribus de celi deo
 caput nudari, & assurgi aduenientibus ab iunioribus debet
 quod maximè ac diligentissimè Lacedæmone obseruatum fuit
 literis traditum est: mirum enim quanto in honore habitus
 re semper in illa ciuitate profectionis ætas. Ex quo extat illud
 homine Spartano falsè ac doctè Atheniensibus exprobratum
 Ludis enim Athenis cum Lacedæmoniorum legati in gradibus
 orchestrae honorifico sanè loco assedisent, postque aliquantulum
 pleno iam theatro ingressus senex, innixus baculo, hominibus
 haud magni pretij, circumiret querens locum, neque eum
 tum reciperet quisquam: ut venit ad Lacedæmoniorum leges
 illi confectum ob ætatis reuerentiam honorificè assurgentes, &
 periore illi subsellio concessere: propter quod eis cum essent
 ximo plausu ab vniuerso theatro gratulatio facta, vnus eorum
 non illepidè, Ergo probè, inquit, norunt Athenienses quid fau
 re rectum sit, sed id facere ipsi negligunt. Formandus itaque
 rentum præceptis & diligentia est puer, ut honorem se habeat,
 maioribus natu habere condiscat, habeatque eos peccare in pater
 num loco: proficit enim huiusmodi obseruatio cultusque ma
 iorum ad omnem vitæ modestiam adolescentibus plurimum
 quod & pudorem in animis eorum ingenerat, & multos illi
 ditorum dictorumque suorum constituit testes, ut nullam in
 tem ipsi audeant extra honestum & rectum se commouere. Item
 enim quos verentur & colunt, eorum magistrerium (ut in
 quar) & malam de se reformidant opinionem, difficiliter
 bent magis rationem peccandi, deprehensaque erubescunt
 de à verendo dicta est verecundia, quæ est actus ipse pudendi
 que erubescendi; in vultu peccatum pingens, & liberali can
 rens criminis commissi multam: vadem boni ingenij tamen
 & expectata in puero virtutis, ut sanè appositè videatur di
 cum,

timor, Erubuit, salua res est. Nam pudor ipse habitus est cauendi, & prouidendi, ne quid tale contingat vt sit erubescendum, omnia quidem erari congruens, sed ornamentum precipuum modestie: quem si amotorem flagitiorum, & propugnaculum continentie virtutisq; dixerimus, haud sane falso eum appellationis nomine. De quo susserim equidem parentibus, quos nostra non leuis futura est autoritas, vt hanc pudoris firmitatem in liberis non postmittant: fructus ex ea vberes suos liberum percipuri. Quamuis enim non sit pudor idem quod virtus, firmiter tamen est virtutis: quod de se opinionis atque infamie est timor, in quo fenestra est diligens virtutis custodia. Itaq; qui pudorem diuinum timorem esse dixerunt, huius vim affectionis melius denotasse sunt. Solus enim pertimescit ne id amittatur a nobis, quod vnum omnium honore ac dignitate propemodum diuinum, deus vere honestatem videlicet. Ac ceteros mortis & periculorum pavores, metus, formidines, qui animos abijciunt ac propere extingunt, cum plerumque vanos atque inutiles, tum semper turpiter merito existimamus, quorum etiam species ipsa indecora & illiberalis sit, nam & lurido pallore os, & tremoribus membra conuulsa atque deformant: quod accidit animo refugiente ad exteri vix que in corde est, & omnia illuc subsidia vndique adlocante: vt quasi deseruisse exteriorem mœnium ambitum, & casti hosti loco videatur: pudor verò occurrit foras, extra eum in periculum, ab opinione scilicet, atque oculis, & ruborem in vultu, tanquam personam ad peccatum opponens, se cœlarum capite, in quo ipse sese indicat, nec tamen magis deliquisse sese, quam in animo, quod deliquerit, ostendit: idque ita venuste habet, vt eum videatur fateri peccatum suum, in eo ipso deceat in quo dicitur. Sed quoniam de his satis multa, redeamus ad id quod dicimus, illud idemque de integro sepiusque dicamus, hanc affectionis vim atq; naturam que timorem alit in animis propagat, atque propagat, ab eis patribus, quibus recta liberorum educatio est cordi, studiosè in filiis inserendam, colendam, adque quamque esse, vt que quoad vera ratio & philosophia ipsi adueniet, bonam in eis mentem, opinionemque custodiant: non vno aliqua non leuis a parentibus diligentia & cura est adhibenda. P. a. v. Que mi parer? incredibile est enim quanto perere cupiam. Nam & si acceperam a vobis, qui me aluistis, atq; honoratis, honorandos esse parentes, & maiores natu colendos, atque ego pro mea parte vt agerem, essemque vobis dicto auctore, studiosè contrebatur: nunc tamen cognita utilitate vestri consilij, & quantum inde pudoris existat fructus intelligens, quod

antea non animaduvertebam, ero posthac in parendo, & persequendo etiam constantior: quod quidem mihi praecipue pro ceteros conuenit: quando ceteri a singulis, ego ex binis patribus ad venerandos, colendosque maiores productus sum. Lator Paule non inaneis fuisse operas nostras, quibus te in philosophiae studia applicare cepimus, iam enim mente contere intelligo, quantum ad rectum morem vera ratio & libertas ipsa firmamenti afferat. Sed quod de pudore in liberis alioquin conferuando dicebam, id eiusmodi est, ut patres quos ille mater filiorum ad decus & ad dignitatem institutorum, dignitate tria charitate indulgentiaque cepit, suscipiant negotium cunctitate & mansuetudine, nec ullam asperam, ac perterritam, ut vetus Poeta inquit) eradicandi atque in situendi in eant viarum rium facilitate, clementiaque nitantur: verum ut in omnibus sentur semper grauitas: non enim vsq; eò demittere se debet, ut vt familiarem se, & veluti sodalem constituat filio: ex quo etiam in puero patris contemptio, & fiducia quaedam superbia, utrumquam nulla astrictus lege, quodcumque libuerit, praeracitate concupiscat: neq; rursus ita austerus esse & pertinax, ut non tantum comitatis atq; humanitatis filio imperiet: vnamq; impernem sui, qua nihil est parentibus in omni vita dulcius, non amorem quodam benevolentiae foueat charius atq; amplectatur. Sed moderandum est amor, ne nimia indulgentia corruptus patre exuat metum & reuerentiam sui patris: sic a praecipiti & praerapa asperitate vehementius etiam abstinendum est, quam amorem e idit ex animo filij, eumq; in id voluntatis & studij adducere, quae cumq; patri placere in se cognouerit, habeat ipse odium: & ad illiberalem animi timiditatem se abijciat, vel si fuerit natura contumacior, nitatur in aduersum, & detrectando imperium patris, quotidieq; deterius aliquid faciendo, quasi paternas iniurias sibi videatur vlcisci. Haec intuens qua fuit sapientia & quae vlt rerum maior ille Cato, imprimis ferre, & habere in ore habebat, Non minus pollui, & detestandos esse patres familias, qui coniugibus & liberis, quam eos qui delubris Deorum immortaliū manus attulissent. Et verè si cogitare volumus, cum nemo in medio pediat metu contineri in officio, minimè conuenit liberis, quorum praesertim animos ad decus & ad honestatem cupimus conformare: infirmus enim & debilis virtutis custos merus est, qui qui adhibere in filiis voluit, audiant Terentium & communiū huiusmodi patres commodè admodum obiurgantem: Etenim longè mea quidem sententia, qui imperium in liberos grauius & stabilis esse putat, ut quod sit, quam quod amore adiungent. Sit igitur hoc patri imprimis propositum, ut se amari & magnificari velit à filio: quod assequetur, si neque morosus, neque

erit, necque singula curiosus insectans, nullamq; in partem im-
 punitur, & truculentus, præbueritq; se facilem & indulgentem
 filio, gravitate tamen ubiq; retenta: id autem erit, si ita fa-
 ctis deus temperaverit, inter seque miscuerit, ut in his quæ erunt
 bonæ, vitiosus & voluptatis (quæ quidem sit concessa atque in-
 genio nihil aut parum verborum interponens, largiter, cum cla-
 ritate præbuerit filio, siue equis ille oblectetur, seu canes ad ve-
 nandum appetat, restitit etiam indulerit liberali & splendido, ne-
 que vitio tamen: ac deinceps hisce omnibus ut vocare æquales
 suos, adfinesq; accipere domi, munerare etiam interdum aliquem
 ex sociis suis possit: hæc enim pater si nihil prius gartiens
 cum filio, neq; inceptis colloquutionibus iocū & hilaritatem que-
 rent, graviter atq; magnificè, ac tanquam consilio certo utenda,
 regenda, & ad amorem, & ad reverentiam, nihil ut audeat, ne co-
 gnoat eundem filius, in quo displiceat patri. Rursus si in his quæ
 continentur atque officij, quæ ad modestiam, quæ ad continen-
 tiam, quæ ad comitatem cum æqualibus pertinebunt, humani-
 tatem cum inferioribus, erga superiores cultum, atque honorem,
 præventioni præceptisque non pepererit, fueritq; in mone-
 do de docendo assiduus: Porro autem in rebus ipsis atque factis,
 in quibus recta disciplina ceroritur, nihil gratiæ causa permiserit
 filio, neque fuerit ut suo ille arbitrio, ac non ex præcepto pa-
 tris, præceptisque virtutis quicquam gerat, agatque: nimirum
 hoc modo maxime, illa pudoris fertilis virtutum & frugifera ra-
 dia, ab ætate nata cultus, ad summam dignitatem in puertorum
 animo adolecet: neq; illis solum metum ignominia, sed amo-
 rem etiam injiciet & cupiditatem incredibilem adipiscendæ lau-
 dæ: ab ætate quoq; animi & celsis rectisq; voluntatibus illos
 admodum, ut abhorreant omnem sordem indignitatemque opti-
 mus cum artifex pater atque is qui refert ad dignitatem omnia,
 cum se & propter indulgentiam suam amari a filio, & propter
 gravitatem metui obtinuerit, facile illius ducet animū in quam-
 cumq; vult partem, nec vllum senten in eo virtutis frustra iaciet.
 Hæc si ille primum cupiet a patre & laudari & probari, laudato
 ipso in Hector ille Neivianus inquit viro: deinde ad æqualium
 familiaritates & consortia ita se dabit, ut cum splendore vitæ, &
 morum nobilitate illis antecellat, humanitate tamen velit esse
 par. Sic vita erit, noster inquit Terentius, facile omnes perferre
 ac pari cum quibus erit, cumque vnà his sese dedere, eorum ob-
 sequio studiis, aduersus nemini: nanquam præponens se illis, ita
 ut facillimè sine invidia laudem inuenias, & amicos pares. At no-
 bis de aliquantulum plus: præter laudem enim atque amicitiam
 vult, etiam admirationem summæ virtutis obtinebit. Sed quo-
 niam

niam multa cadunt in hanc aetatem, quae sunt interdum propiora, quam virtuti: quod quidem necessarium videtur esse, propter effervescentiam cupiditatum, tum maxime, & non dum adulta in pueris & adolescentibus est ratio, quae quam bene confirmata est, vix etiam videtur posse sensus, & profectos homines, ab omni errato & culpa coherere. Inter videndum est patri, ut ad regendam & gubernandam hanc aetatem filij multum equitatis & patientiae afferat, non dispiciat, si quid sit commissum virtuti alienum, atque obsequium id ex eo genere crimen sit, quod ad bonum morem erigendum valeat, an quod ab aetatis & adolescentiae qualitate toto quodam fuerit profectum. Horum nos criminum genera praesentia non distinguimus, alienus enim de his distinet locus. Sed tamen sunt nonnulla, in quibus pater dissimulandi pati, & aliquid permittere adolescentiae poterit, dum certantia aliquem modum, neque habeat necesse omnia pro suo more exequi. In quibusdam autem acrior, & vigilantior sit necesse, nec patet fieri aditum sinat ad ea insinuanda vitia, quae cum tempore postea accrescunt simul, indolemque statim ab initio, si insinuerint, virtutis, mox & rem, & omnem bonam famam ejiciunt: ut in iustmodi alea, ganeae, atque impotentes illi amores sunt, non tyrannos animi praeclearè describit Plato. Ac in superiore quidem illo genere, quod mitius est, minusque periculosum, si exoptat ut non possit, aut ne debeat pater dissimulare, adhibeat filium leniterque eum obiurgat, suam de illo curam, sollicitudinemque, & suam illi ipsi errorem detegens, ore, obtectetur, ut ne patris propinquorum spem, suamque ipse laudem sperata, atque exoptata dignitatis contendant ire perditum. Nec multa erunt opera, si tunc ego coniecto, & superiora prudentis disciplinae praerogativa constabunt: grauior erit patre improbator sui facti ipsi scire filium, minusque sibi ignoscat, magnoque cum dolore feret peccata & monita charissimi parentis. Sin autem (sed nollem tristicus aliquid ominari, cum in hac familia, & in his moribus nihil videtur accidere posse secus, quam velimus) Sed tamen si quid detur, grauius fuerit factum, vehementer quidem agendum erit a patre, ut verbis grauioribus: non tamen usque eo, ut ad truce illam inscundiam se rumpat, quae cum vocem vultumque percutit, postusque omnes impediatur loquentis, nunquam non de grauius detrahit, & spectato viro semper indecora est. Sed imitandum nem illum Terentianum, sat seuerè, ut videtur, obiurgantem filium. Hem tibi, ne haec diutius licere speras facere me non potest: Amicam ut habeas propè iam vxoris loco? Erras, si id credas, & me ignoras Clinia. Ego te meum esse dici tantisper volo, dum quod re dignum est facies. Sed si id non facis: Ego, quod me in te

scilicet dignum, inuenere. Videntur ista permotura quemuis
 inuenire filium: hoc magis si fuerint ab ea disciplina, & ex
 ratione patris, qualem supra formauimus, ore prolata: cuius
 talis exemplo in paternae culpae similitudinem filius deductus
 sit. Est tamen remediū, si grauitas rei postulat, ad quod tamen
 certum decurrit placet, si pater a filio videbitur factus aliena-
 tus, nec cum amplius ut consueuerat, adhibebit, paulatimque
 probam suam in illam indulgentiam, & antea solitam restrin-
 gere libentiam: vel enim proderunt ista, vel aliud erit agen-
 dum. Verum quod nos prohibemus in filio, ne cum pater uerbe-
 rit eorum, nec ingenuam naturam ad seruilem detrahatur con-
 tinet, id in seruo & operario homine facile permittimus:
 quia ea seruitura, quemadmodum de Phryge uetus prouerbum
 est, ut plerumque melior: quod etiam erit studiosius faciendum, si
 uero peccatum in filio agere ferat pater, id contingat in seruo
 dolo summi ut sit puniendum: ut omnibus modis intelligat fi-
 lium, nec tam ad se se patris, quam diu ipse illiusmodi fuerit, & a
 filio factis uehementer abhorret. Verum hec nos uaticina-
 mus, & nequam tanquam accidere possint perimelsumus: a
 quibus omnis natura abhorret, non enim nec suspicandum qui-
 dem est, quos talis aluerit, institueritque disciplina, & ad rectum
 iter uocari indixerit, ut eorum possit natura & uoluntas ad pra-
 uum uia conuertere. Reliquum illud tantum uidebit pater, & in eo
 equum morderet animum curiosus, ut perspiciat, & animaduertat
 cuiusmodi sint qui de familia aut ex iuuentute, multa fami-
 liaritate & que uia adhaerebunt filio: uigilandum est semper, multa
 sunt uoluntate bonis nostris, inquit Ennius: & profecto uix da-
 mus spem illigenti patri uilius capiendae quietis. Sed ut illis so-
 licitudinis & curis, si bene locatae sint, nihil fieri possit dul-
 cius, de familia quidem breue praeceptum est (quamquam sui
 cuiusque domestici debent esse noti) ut omnes aequaliter colant,
 honoreque filium, & aliquid mandanti dicto audientes sint:
 quod illam autem obsequium, & cultum circa eum hi gerant,
 qui sunt nominatim praefecti a patre. Si quis uero extra ordinem
 inuenerit se in comitatum & consuetudinem nimis studeat, is
 tanquam aliquid malitiosè cogitans repellatur. In iuuentute
 magis periculum est, nam & maior sepe in magna copia sodalium
 familiaribus inest morum, & sunt inter eos aliqui natu grandio-
 ses, uel etiam auiis longius pronecti, qui ex illa aetate simplici
 uel librica uariis suis cupiditatibus passum quaerunt, quorum
 impetibus perniciosa ingenii moribus est consuetudo: qui qui-
 am etiam & sono & strepitu, tanquam infidiosa aues, ab grege
 mutuarum perterendi sunt. Iuuenem autem a iuuenū & qua-
 siuuenū grege, & consuetudine arcerè æquam non est. Igitur ad
 omnia

omnia huiusmodi pericula remedium iam antiquitus vultu
 pedagogorum cura atque industria: qui cum assidui
 sint adolescentibus, continent in officio, & aliquid pro
 prantibus obuiam eunt: quos maxime probatos, & finibus
 eligere debet pater. Sed et si horum studium ac diligentiam
 nihil aliquando proficit, nullum tamen fortius est in adolescen
 tibus virtutis praesidium, quam pudor, de quo ante diximus, &
 ordine directa ac sibi bene constans disciplina familiaritas
 que imprimis sapientia & grauitas, quam cum usu quoniam
 imbibere filius, exemploque illo domestico & praeceptorum
 imbutus, praeclearas decori honestiq; imagines, quae in
 illius penitus infederint, detulerit secum in forum, & se cum
 eorum moribus studiisq; composuerit, tum incipiet nosse
 discernere, quid inter se atque eos interlit, qui nequaquam
 li à disciplina profecti sunt: nec tantum habuerunt Deorum
 mortalium beneficium. Tunc suis fortunis gratulabitur, ga
 bitque experti, & quotidie aliquid agere ex illo ingenio
 atq; modo, cuius fructum percipiet non solum in amato
 tiam, sed ab aequalibus honorem, & à senibus admirationem
 vniuersis insignem quandam benevolentiam: cogitabit
 amoris & laudis ad vltiora semper incitatus, fiet quod
 mit bona parte usu confirmator, benignitatemq; improp
 eretibus, iunabit quos poterit, omnibus erit comis, molestis
 mini: probos & bonos ac discipulo sibi vinculo familiaritatis
 get, reliquos non aspernabitur: ita aget dicetq; omnia, ut
 bis & in factis existat dignitas, non seuera illa & grauis, quae
 ioribus natu consentanea est, sed quae cum hilaritate morum
 coniuncta maxime deceat adolescentiam. Deniq; ornamentum
 nem nondum planè robustam, sed veluti cum etate secum
 pubescentem, in certum aequalium & comitum suorum
 transferet, vt multi qui intuebuntur ex eodem loco, eadem
 tate, quosq; illa egregia & peruenit ista species virtutis commu
 rit, videantur fore eo animo, vt conentur imitari: ex quo
 coniectura capi, quantum ciuitati & toti reip. euenturum
 ni, si hec rectè instituenda adolescentiae disciplina aliquando
 blieè coleretur, cum vnius interdum exemplo intelligamus
 etiam penè iuuentutem ad imitationem virtutis facile
 posse. P. A. Ita afficior mi pater, cum te hec audio loquentem
 letitiam meam ipse vix feram: quippe qui Dei immortalis
 mo dono adeptus sum, vt & hac voluntate ad conficiendam
 tutem, & in hac disciplina altius essem, ex qua fructus
 quos capere incipio ex his qui à te modò numerati sunt: sed
 in hunc vitam statum & virtutis usum perductus est adolescentis

quod enim quæso illi amplius deest, quo minus felix sit ac beatus:
 I. c. Torum id Paule quod est maximè necessarium, virtus ipsa
 videtur, cuius umbram rectè esse morem iam totiens diximus:
 rectè verò vestigandum & tenendum corpus est, ne tanquam in
 formam vestis inanis decepti, sed vigilantes, & reuera summi
 boni efficiamur compotes: P. a. v. Iam intelligo te velle philoso-
 phiam dicere. I. a. c. Volo inquam verò: illa enim est vna, sine qua
 nullam bonitatis vita (divinam semper excipio sortem) suapte
 esse ipsa consilio, nec sapiens unquam, nec beata esse potest.
 P. a. c. Consigit non quamprimum ad illam tertiam partem no-
 stræ institutionis tendimus: in qua, vt arbitror, philosophia ipsa
 habet omnia, vt dicis, virtutis expositio. Et si enim me sum-
 mone hæc delectant quæ dicta sunt & dicuntur, tamen ad i-
 psum finem & caput omnium virtutum cupio accedere. I. a. c.
 Vnum etiam refert Paule, de quo à nobis aliquid dicendum est,
 quodam honore arg; vilitate primarium sit, propter quandam
 tantam opportunitatem in oratione a nobis factum est postre-
 mus: nullum enim adhuc verbum de veritate fecimus. At ea est
 progressus non solum bene morata, sed etiam verè beata & sapi-
 entia præcatrix, sine qua nihil neq; probum, neq; prudens,
 nec liberale, neq; magnificentum verè potest existere. Quis enim
 moribus & fallere non dico asuefactus monstrum est in illud ho-
 minis genus quam homo est; sed vel paululum motu inducens
 moribus, licet aliud sentire aliquando, alud loqui, & habere lin-
 guam & corde discrepantem, in numero eorum ponendus est, in
 quibus species a nobis futuræ exitiæ dignitatis constituitur:
 P. a. v. Videri verò repudiandus quisquis ille est: nec mihi vene-
 rat in mentem, cum tamen iam quotidie magis ex te, & in Ari-
 stotele pro, quem te hortante ac præmonstrante in manibus
 habeo, possum incipere nosse hoc tantum & tam exitium boni
 veritate. Sed cur de ea mentione in hoc extremo, vt tute inquis,
 hoc tantum tibi referuaueris, id ego audire ex te expecto. I. a. c.
 Quis accipit est in veramq; partem, & cum in omne genus do-
 ctinæ locumq; diffusa, tum ad bonum morem etiã pertinens:
 quoniam autem de more & disciplina domestica, qua imprimis
 adhibenda ad omnia recta & honesta est adolefcens, dictum
 à nobis fuit: non quin plura alia possint dici, sed quia hæc futura
 sunt. Nunc autem ad ea tendimus, quæ non tam consuetu-
 dinary, quam certi consilij, & suapte scientia ac ratione directæ
 voluntatis sunt: veritatem in vtroq; genere instituendi præci-
 pium & primas ferentem partem, in hoc potissimum loco con-
 stituimus, vt cum vna eademq; dominetur vtrobiq; vna quoq;
 veritate: illud ac molestum facileq; momenti rectè, obtempe-
 rantem regere agmen, & hoc sapiens eruditumq; ducat. P. a. v. Quasi
 veti.

veritatem vinculum dicas, quo ambo genera ista continentur.
 I A c. Imò lumen à quo ambo & creatur & illustrantur, hoc
 dem diurno sidere tantò potentius, quòd sol iste oculis, ve
 mentibus lucem & diem affert, atque hic facit vt res, que
 sunt, tales etiam cernantur: illa, vt quòd sunt, id illud ipsa
 Sed hoc lumen & propriè & proximè philosophia ipsa ficit
 omnemque suam curam, omnem operam studiumque impo
 nit in eo, vt huius luminis percipienda veritate fiat con
 quod cum apprehenderit, suumque & proprium tenuerit
 ipsa in luce & in veritate habitans, atollit in alcum circum
 errantibus, vt communicatione lucis illi admoniti, minime
 in tenebris, minus perturbentur: in quo maximus est error
 omnium mortalium, maxima varietas: hi enim quantum
 minus aliqua ex parte participes, vmbtis tamen plurimum
 ti atque impliciti, quæ quòd longius abfunt ab editiore luce
 hoc volitant maiores, sepius falluntur in eo quòd appropi
 & pro bonis mala amplectuntur: cumq; se pedem turbo
 existimauerint, labuntur precipites: hoc lumen, quòd dicitur
 cuique ratio, certissimis scientiis ac doctrinis illuminata, &
 ipsa in omni consilio actioneque pregressa, neque alieno
 digens ductu, philosophia ipsa continet: ad quam quòd
 etum iter tertia mox nostræ institutionis pars indicabitur.
 in hoc lumine summè & maximè veritas est, sic in illo gen
 posteriore virtutis, quòd disciplina & monitis diximus con
 rari, quemadmodum luminis, ita & veritatis radius quòd
 est: non principem, sed accessitram infinuans lucem. De qua
 bis restabat aliquid dicendum, antequam de moribus & dis
 plina sermonem totum completeremus: Ideoque fertur in
 hunc locum, vt à radio ad lumen, & ad veritatem ipsam a
 tis simulacro propinquus transitus foret. P A v. Commodo
 & ita fuit faciendum. Sed quis est qui ista considerans, non
 morem & studium philosophiæ totus rapiatur? I A c. Debe
 hoc quidem ita esse: Sed tamen non desunt Paule, qui illud
 temnant, atque adeò vituperent, & in inuidiam ad populum
 ducant. P A v. In quos homines narras: estque propterea in
 dum à te suscepta philosophiæ defensio aduersus vituperato
 huiusmodi, quam vt perficias, atque aliquando edas, cum
 pe multi, tum verò duo doctissimi & tibi amicissimi homines
 Paulus Iouius, & Lazarus Bonamicus te quotidie flagrantiss
 rum de virtute & doctrina quid sentias crebrò ex te audiam.
 I A c. Quid ni audias de hominibus eum amantissimis nobis
 dignissimis ipsis qui ab omnibus amentur, quorum magnum
 vtroque nostræ ætati positum est decus? Nam Iouius non solum
 medicinæ scientia, in qua excellit, tam cognitione artis, que

militate et ea & obsequio erga amicos, verum omnibus in genis
 liberalibus disciplinis instructus, imprimisq; eloquentia, & di-
 versis genere quodam magnifico contulit se ad scribendam hi-
 storiam, in qua veterum optimorum scriptorum & fidem & glo-
 riam in nostram aetatem refert. Lazari vero in Latinis & Graecis
 litteris, praefertimq; in hac de qua loquitur philosophia, tanta est
 eruditio, & quae praestant ingenij vis, ut ipsum cum audimus,
 nihil ex antiquis aut novis doctoribus, aut scientiam maio-
 rem, aut copiam requiramus: quod quidem in eo speciosius exi-
 stit, quod ita vivit, & ita factus ipse est, ut in omni virtutis & hu-
 manitatis officio, philosophiam habuisse videatur, non dicendi
 magister, sed faciendi. Quibus quidem ambobus hoc quod di-
 citur in me desiderantibus, quippiam negare esse arbitror nefas. Sed
 quid sit an diutino quodam consilio hic illi noster dialogus forte
 aperit fuerit? P. A. v. Quid ita? I. A. c. Vt per gradus, & velut
 planiore via, ab his praecipis, & recte consuecendi disciplina,
 ad illa tantora philosophiae consilia, & ipsum apicem virtutis
 ascendant. P. A. v. Verisimile hoc quidem, nam & bene cogitan-
 tibus semper adest Deus. I. A. c. Redeamus Paule ad partem illam
 veritatis, quam moralis huius disciplina esse diximus, aut po-
 tius quo melius haec veritatis divisio intelligatur, sic agamus.
 P. A. v. Quo pacto? I. A. c. Fallum, natura quaedam est maxime co-
 mune & inimica veritati. P. A. v. Ita est. I. A. c. Huius partes sunt
 duae. P. A. v. Quae? I. A. c. Vna pars cernitur in eo cum ipsi nos met-
 ipsos decipimus, & prava aliqua opinione induci, aut captiosis
 & invidiosis argumentis que constructi, quae cum aliquam cupidi-
 tatem voluntatem in nobis suffragantem nata sunt, maximam
 habent vim ad movendum & persuadendum, scire nos arbitra-
 mur, quod nequaquam scimus, haeremusq; in eo, & restamus co-
 nstetent quod accidit, cum vel id quod est, non esse, vel quod no-
 est, esse, aut cuius est generis, rationis, qualitatis, efficientiae, id
 non esse, sed alterius modi esse suscipimus? P. A. v. Intelligo. I. A. c.
 Hoc saltem Paule quod est erroris, mendacij, & totius ignorantie
 caput, Dis mediisfidius & hominibus est inimicissimum,
 quoniam in diuinam naturam non cadit falsitas, neq; error:
 veritatem tanquam e regione illi sempiternae veritati opposi-
 tum, non solum hominum mentes quotidie, sed & illas caelestes,
 & incorporeas potuit olim peruertere: nec vero grauiore vilo
 malo, acerbior atq; exitiosiore alia vlla peste vita nostra consti-
 tuitur & perturbata est, quam huius labe ignorantiae, quae sibi i-
 ipsa scientia esse videatur: hinc superbia, hinc contumacia, hinc
 in immoderata atq; infinita cupiditas, hinc nimius sui ipsius a-
 more, & inuis atq; iniuriae parum equa descriptio: ex qua deinde
 illa vitia tot incommoda dimanant, ita, inimicitiae, bella, ce-

Li. 11

des, vrbium & nationū funditus euerfiones, vnicuiq; feruntur
solum aduersus alios, semper ferè diffensio, & cū populis
ciuibus, cum affinis, cum cognatis grauis sepe discordia
que omnis hominum ad homines societas, que nature
ipso & conciliata & sancta est, huius tanti perniciē mīdū
dum violata, conuulsa, & in totum pene dissipata est. P. A. V.
guum in commodum prædicat ignorantia, mi pater. I. A. C.
mirum, cum illa lumen animi nostri mentem ipsam extinguit
falsis persuasionibus tanquam clavis exaceret, si erroris & trans
tatis & variarum offensionum plena sunt omnia. Sed hoc
tum malum sola philosophia le ablaturam esse pollicetur, non
adeo prætat, si ritè tractetur, sit que ad Deum & summum
omnium bonum tota cum fide & religione conuertat. Quo
bis verum Deum & filium Dei colentibus, vnus assequitur
est concessum. P. A. V. Sanè præclarum est hoc & philosophia
Christianæ religionis donum. I. A. Res ipsa iudicio fuit ita esse
ut dicis Paule: Sed quoniam non est huius temporis utilitas
his diutius, ad alteram partem falsi, quo de agimus, accedat
P. A. V. Equidē te in his morari diu vellem: nec est quicquam
audiam iucundius, rursusq; philosophiæ amore incendat. Sed
reor ne mea ignorantia mihi quoque ad illam adipiscendam
pedimento sit. I. A. Nequaquam Paule, nec tu istam ignorantiam
pertimueris, quæ ad discendū, & accipiendū parata est, cho
vacua domus & patens, vtrq; honesta suppellectile instruere
petens. Illam tu mihi ignorantiam præsta vt caueas, quæ falsis
pinionibus referta, in eis que pertinax, cum orichalcum præ
ipso amplexa fuerit, veras amplius opes nil moratur, adert
pus, vel potius adert, cum explebis cupiditatem istam eum, ab
bilissimorum amorum fies compos: quorum iam gultu aliter
ex Ethicis Aristotelis, ad quæ paulo ante es ingrederis, per
potes. P. A. V. Sic faxit ille summus nostri generis conditor, ut
que post eiusdem per vnicuique filium suum contaminari & pe
diti liberator effectus, cui me tota mente atque omni corde
uoueo. I. A. Atqui hoc sentire & sic facere Paule, & prima &
ma est philosophiæ veritas. Nunc attende de altero illo
quid rei sit. P. A. V. Dic modo. I. A. C. Hoc falsum tanquam
tum & propago ab illius prioris falsi radice proueniens, con
in eo, si quis non se ipse fallens nec mentiens sibi ipsi, sed
& gnarus apprimē, quid agatur, alterum velt eum
& fallere, vt in errorem inducat, vt aliud illi pro alio ob
longè eum adducat & dimoueat a vero: iccirco autem pro
tur a primo hoc alterum falsum, quod nequaquam circū
nre & fraude irretire alterum conaretur quispian, nisi
prius praua illa opinione captus & circumuentus, qui

esse quoque modo auaricia, libidini, aut cuius cupiditati passum.
 sed hanc consuetudo atque exercitatio fallendi alterum, & men-
 daci, his quibus hodie viuunt moribus, sic in omnes ferè vita
 sectas ac quotidiana vite officia effusa est & dimanauit, vt au-
 gustum admodum inter homines locum veritati & fidei reliquis-
 se videtur. P. v. Ferrus vulgò quidem ita se rem habere. Iac. Quid
 in istum quod extar ante oculos, quod eminet. Quis enim est
 in istum modo in hac communis vite studia ingressus, qui
 non omnem ercia hominum inter ipsos viderit, qua fide gerantur,
 non intelligat quemadmodum gladio in præliis milites ad deui-
 cerendum captiuique hostem, sic fraude plurimum & menda-
 ciorum homines, qui quidem malitiae quasi gladius est, ad proxi-
 mam constringendum, vt supplantato altero, ad sua quisq; opta-
 tiones perueniat. Sed quamuis desueta iam hæc moribus ac
 temporibus, quamuis neglecta atq; posthabita, tam è quò rarior,
 hoc est & preciosior fidei possessio. Licet qui vasti sunt,
 ac in peripelles, cuiusuis precij homines ducantur, hisq; a po-
 pulo plauduntur interdum, & qui callidè circumuenire aliquem,
 aut ipse necesse imponere alicui, omniaq; ad gratiam & ad vo-
 luptatem agere, in oculis etiam principum, magni habeantur: ta-
 men nec vquam tura, & semper ipsis turpis, aliis etiam pernitio-
 sa hominibus ratio vite, atq; exercitatio: nihil enim potest esse de-
 corum neq; splendendum, neq; idem sibi fidens, aut sat munitum
 aduersus casum, atq; fortunam, vnde absit veritas, que cuius infe-
 ditur animo, & sancto cum illo societate copulata, omnium eius
 diuitiarum neq; factorum sit particeps, admirabilem quandam illi
 a mortuorum & speciem prebet inter homines, tanquam morta-
 lia. Debet igitur patet huius posterioris falsi (quando ad illud
 minus modò a philosophia ipsa depellitur, etas adhuc nò est ado-
 lescentiam omnem & labem a filio propulsare monere que
 & periculis diligenter, vt ne vquam inducat animum aliud sen-
 tentiam, aliud loqui. Sed in puero facilis est præceptio, neque
 enim tantum malicia illa ætas peccat: cum adolescente iam fa-
 cto accuratius est insistendum, vt animaduertat, sibiq; persuasum
 habeat, nec virtutis vim, neq; exemplum optimi moris, nec verò
 honorem illum qui ab equalib. expetitur, nec dignitatè ad quam
 omnia consilia diriguntur, sine fide & integritate cuiquam con-
 ferre possit: allueat abhorrere à mendacio, & linguam habeat
 semper cordi consonantem: nec solum in verbis & sermonibus ad
 alterum, recta, vera, simplicia discat loqui: sed in consilijs & fa-
 ctibus nihil fictum, nec fallax, nec simulatum habeat: quo enim fa-
 ctus veritas potiora sunt, hoc magis in ijs quàm illis mentiri decipe-
 re, est de decoro sum: mentiuntur autè qui versutiloquis (vt ille
 in malicia), honestam speciem virtutis parum honesta præten-
 dunt.

dunt cupiditati, neq; ad veritatem referunt, neq; quia ita dicitur
 neque quia ita rectum est, sed inclinant & vergunt ad alium
 aliquem finem: qua quidem ementita virtute nullum vitium
 monstruosus. Atq; horum quidem illa obstrutio simulationis
 que diuturna est, & ab acutioribus statim percipitur, dant
 manus, oculi, vultus, celeriter aliqua signa: nec vniquam
 oculi & abscondi potest veritas, vt non emergat aliqua, aut
 pateat: vbi verò deprehensi sunt, & persona detracta presidia
 publicum, maiore in vituperatione ignominiaque veritas
 quam si vitium palam ex initio fuisset professa. At qui ex huius
 na adolescens studuerit virtuti, decusque & ornamentum
 veritate sibi duxerit, nullum vniquam locum simulationis
 dacio in moribus suis esse finet: nisi ioci interdum causa: que
 non fraus fuerit, sed lusus, atque id tamen parè & mollit
 ne lædat eum cui vult illudere: scire enim & apè scire hoc
 condimentum est nonnunquam sodalici & familiaritatis
 nos austerum, aut terribilem, aut difficilem esse adolescentem
 lumus, sed hilarem, & comem, descendente ad omnia quae
 atas natura fert, modestiam tamen & mediocritatem seruo
 ferentem. In eandem quoq; mendacij & simulationis affinitate
 transit imitatio: quid enim aliud est imitari, quam capere simi
 rudinem eius quod non sis: Sed hoc si fiat in eam partem, vt effe
 gas imitando quae recta honestaq; sunt, vt si eius gestum vultus
 que imitè, qui dolorem corporis fortiter tulit, aut in voluptate
 fuit temperans, aut amissam iam aciem restituit, referat comen
 ce, motu, corpore, laudabilis est imitatio, nec veritatem respicit
 illa, sed aduocans: quemadmodum etiam nostra hæc de qua
 seruimus, probata domi disciplina, verè virtutis dicta est imitatio.
 Si verò imitationem conuerteris ad deteriora, & aliquos mimen
 morus, vultusq; scurrarum, eorumq; dicta & facta, capradu
 sus gratia, volueris imitari: nihil est hoc genere ludendi illu
 lius, nec quod pudori & modestiæ magis contrarium sit: et
 ma enim impudentiæ est, adde etiam si vis stultitiæ ac leuitati
 velle deridiculum esse: nec aliquid bonæ indolis robore ma
 potest, qui id agit ipse vt rideatur. Sed vt hoc turpe & foedit
 lusiois genus rejicimus, sic multas relinquimus adolescentium
 lætitiæ & hilaritatis vias. Decet enim adolescentem, hunc, que
 nos institutum, ita studere præstare cæteris in omni ornamentum
 honoreque virtutis, vt ad illa, quæ sunt adolescentium commu
 nia, cum paribus suis æqualiter se dedat: currere, saltare, iocari,
 eos utiq; lusus, quibus corpus exerceatur: choreas ducere, can
 dum, conuiuium habere, cachinari aliquando liberius, totis & lo
 ctis hilaritatem accersere, sed vt seruet in his quem de plus
 mus modum: in quo ipso inest id quod decet: quod non est
 illis

difficile notare ab illis patris institutis, disciplinaq; domestica:
 per quam (scilicet illa diuina decori species moribus eius adlita
 & imbuta fuerit: Consequitur autem ex his, vt cum propter fa-
 cultatem, humanitatem, comitatemque natura plurimum eum
 sui equales diligant, tum verò propter virtutem, integritatem, e-
 legentiam morum, etiam cum quadam illum admiratione vene-
 rantur: humanamq; habeant illi omnium rerum fidem, & propè
 voluntati illius sese imperio subijciant, multi etiam vt studeant
 imitari: quidem omnes ferè ex quotidiana consuetudine atque
 viti, aliquo ex illo virtutis lineamenta in suos mores transferent:
 nonnulli vero accedent propius, & similes fieri conabuntur, vt
 quod alius diximus, & dicendum sepius est, perfacile possit iudi-
 cium quantum sit bonum euenturum ciuitati, primum si puero-
 rum recta educatio publicè excolatur: Deinde ab vniuersa sepe be-
 ne uolenti adolescentis imitatione atque exemplo. Quod potius
 si modo in te experiri commodè existimare Paule, cum enim in
 te nam spectet iuuentus nostræ ciuitatis, cunctaq; sese ad te ap-
 plicet & familiaritate tua maiorem in modum gaudeat, potius
 reputare paulo antè maleficientiam, quæ increbuerat in iuuen-
 tate tam promptè de altero & tam libenter detrahendis: quo mo-
 re cum pro natura tua abhorrens ipse, comiter ab iis petiisses vt
 abluerent, facta est iuuentus tua opera modestior. P A V. Equi-
 dem quid egerim nescio, nec si quid etiam ago, id mihi parer
 tribuendum est, sed tibi: veruntamen illud & cognosco & fateor,
 plurimum in eo fore ornamentis & commodi ciuitati, si iuuentus
 bene instituta sit: quod vt contingat, vrinam ea omnes, quam
 tu mihi modo præscripsisti, vtantur disciplina: quicumq; ille qui-
 dem erit sic educatus atq; alitus, hic maximum habiturus est
 profectò Decorum immortalium erga se beneuolentiæ testimo-
 nium. I A C. Nimirum ita est Paule, orandusq; Deus, vt quam plu-
 rimum vobis huius benignitatis esse participes. Verum nos hoc
 tantis bonorum morum & disciplinæ rectæ curriculo, rursus
 alium rursus veluti reprehendentes ad caput & pueritiæ princi-
 pia iam rursus redeamus. P A V. Nempe vt quæ literarum iam &
 doctrinæ sunt, artiumque earum quas vocamus optimas, eorum
 omnium ordine instituas adolescentiam; I A C. Næ: atque vt vbi
 vera videtur virtus, non vbi imitatio agitur virtutis, eam illuc de-
 ducamus. P A V. A Diis penatibus ad Apollinis & musarum vide-
 licet. I A C. Quid si ad eam sapientiam potius, quæ è capite patris
 propagata, & eodem amoris spiritu cum patre ipso nexa atque
 conuersa, ad omnem mortalium illustrandam vitam olim egres-
 sa est, & cum nihilominus permaneret in patre, ad nos se contu-
 lit, & ab hinc nos humi, & nil sublimè meditantes, ad cælestium bo-
 norum, & certam immortalitatis spem excitaret: huic enim de-

betur quodcumq; perfectum est, quod in trinitate possunt
 spectandum. P A V. Sic quidem oppidò melius, sed ego in
 more locutus sum. I A C. Quod quidem ego minime reprehen-
 rim Paule: dare enim aliquid stilo & consuetudini eius lingua
 qua velis loqui, concessum sanè est: Sicut & nos vbi de diuina
 minati non agitur, iuras illas & modos Latine dicuntur
 illuminandam oratione a nò inuiri adfiscimus: vt melioribus
 terdum dicamus, melius fidius, Deos etiam immortales plurimum
 numero nonnunquam proferimus, non sensum ex horrentis
 lum, sed sonum duntaxat querentes, atq; vt splendentibus
 tior, nec abhorrens ab ipsa antiquitate procedat oratione
 ea quidem suis ornata atq; instructa doctibus, ad docendum
 verum, sanctum, rectumq; sit, & ad impellendum in id quod
 ueniat agi, maius multò pondus & maiorem quandam vim
 fert. P A V. Nauiter studendum est igitur orationi, & stilo, ut
 intelligo loqui. I A C. Et maxime quidem si quid agatur per-
 cere vis quod sit egregium: nam philosophia, & quam persequi
 quærimus, virtus ac sapientia, si tibi tecum viuendum electum
 forsitan se vna contenta foret, neq; requireret quicquam amplius.
 Cùm verò tibi in coetu hominum, & cum plurimis viuendum
 omniumq; studiorum, vtilitatum, officiorumq; & eorum
 illis & illorum tecum communicatio faciendâ, ad hanc huius
 vitæ societatem aptè commodeq; gerendam, nullum instrumen-
 tum est oratione præstantius. Itaq; & facio sepe, & facturum
 vt te adhorter imprimis ad hæc studia, quibus dicendi egregium
 præstans ratio comparatur: hoc etiam studiosius, quod me
 tum proficias, & quid mihi spei præbeas nil penitet. P A V. Facis
 equidem quod meum est, vt labore & diligentia tibi ferendum
 mi pater: quantum verò effici per me possit, totum tuum
 permittam. I A C. Dabitur hæc in te opera ab viroque
 Paule, vt rectè sit. Sed nos aliud initium nostri sermonis facie-
 tes, redeamus ad eandem pueritiam de qua totiens iam inueni-
 mus loqui: vt eam alio quodam itinere, alia semita ad indagandum
 melius virtutem deducamus: nam quæ adhuc de virtute
 cta sunt, et si verissima ea sunt, creduntur tamen à iuene, non
 telliguntur. Hic autem tertius quasi actus nostræ deductionis
 aliquis perfectior, in eum locum adducet adolecentiam, vbi
 alienos imitari gressus, sed ipsamet cernere quò & qua
 dum sibi sit tanquam è specula poterit, siq; erit consilii
 na & voluntatis. Igitur puerum vt primum fieri commode, de-
 ba diserte proloqui poterit, aliquosq; ingenij capere iugiter
 iacere pueriles, studiosè inducat pater in opinionem & delectationem
 addiscendarum literarum: quod perquam aptè fiet, si accedat
 masculis pueris, qui iam aliquantum in legendo profecerunt.

illis auscultandis, laudauerit profuere filio rectè recitantes,
 et uoluerit, aliquid etiam de derit muneris ac premij:
 mox illuc enim animus filij ad eadem amulanda studia, in qui-
 bus aliterum sic probari perspexerit: ipse q; vterò peret, ipse flagi-
 tante eodem sub tabellas, & eandem exercitationem dari. Quae
 dandis, cum ornata ipsa & concinna per sese, tum illustri-
 busque literis, et omnibus rebus, quibus capi potest illa aetas,
 ad amorem & cupiditatem legendi perliciat. Semper enim
 praecipuum diligenter est, ut literarum desiderium ita antee-
 detur, ut nunquam fatietas nimia consuequatur. Sed et si
 pueri castitiam sit, ut omnibus ipse optimis artibus literisq; eru-
 ditus, deere possit filium, & praeclare eum in omni doctrina
 genere instituire, consueverim tamen idoneum illi magistrum esse
 eligendum, qui huic vni vacet negotio, nullaq; omnino re alia,
 occupacione teneatur, sed sit in hanc curam erudiendi filij
 occupacionis, a qua patrem saepe familias, tam forensibus quam
 domesticis negotiis necesse est auocari: hanc nostram de adsci-
 cendo libero magistro sententiam M. Cicero comprobat, qui
 cum caeteris ingenij, literarum, & omnis scientiae gloria, ut locu-
 pletus ipse & ornatus potius eloquentiam, quam vlla ab ea or-
 namenta simpliciter videretur, in erudiendo tamen filio alienis
 magisteris rursus est: verum hoc quod facile est praecipuum atq; impo-
 nitur, ut ipsa de experiendo vehementer sit difficile. Rari enim sunt,
 ut vnae: sed rari illi, aliqui tamen essent, qui comprehendere
 facerent, quid sit verè sapere & vinculum illud quo omnes
 humanarum artium inter se continentur, ad cuius vnus sapientiae
 spectat alimus & constitutus filium, quale sit, tenerent; neque
 vni oblectandi sui causa, aut lucri faciendi, aut popularis auro
 colligenda, ad singulas addiscendas sese dederent artes: si ta-
 men admittere est ignorare, quem ad finem percipiendum sit
 quod addiscas. Sed quoniam de hoc errore vulgato & propè cõ-
 muni in nostro de laudibus philosophiae libro satis est dictum, &
 alibi saepe dicitur, reuertamur ad puerum eum quem in manibus
 habemus, magistrumq; illi praeficiamus è literario ludo, cuius
 mores probati sunt, & diligentia in docendo cognita: qui ita
 quocumq; penam legendi & scribendi a puero exigat, ut nul-
 la sit ne sit alper, nec minis, aut violentia vtatur: summopere e-
 rit curandum est, ne eas literas odisse incipiat puer, quas non
 duntaxat ipiarum causa diligere: spe ille potius & laude prouo-
 catus est, interdumq; ex pacto agendus, ut cum plures horas sibi
 ipsi sumptis ad pueros obeundos lusus, vnam aliquam prebeat
 magistro. Legendi ergo & scribendi prima praecipuum est pue-
 rum, & primum rudimentum: quod promptè & celeriter facere
 debet puer, ac sine vlla dubitatione vel minima nosse literas,

vel ipsas per sese, vel in syllabis dictionibusque coniunctas
 nosse solum, sed pronuciare commodè sono vocis simplici
 etoque, literis neq; oppressis nimium, neq; expressis: nec
 legere cursum quicquid scriptum oblatum fuerit: idq; de pro
 & rursus retrò contraq; reuoluere: hæc enim quantum ad
 videntur, tamen quoniam fundamenta sunt cæterorum, sunt
 sunt statuenda, immorandumq; in his aliquantò diutius, non
 planè resideant, atque comprehendant. Quod autem de
 vel de literarum potiùs elementis ac notis dictum est, non de
 rinis tantùm, sed de Græcis quoq; volumus intelligi: hæc enim
 vtramq; linguarum ab eo volumus addisci, qui ad erudiendos
 summæ virtutis alatur: vtriusque enim maximi & doctrinarios
 rores sunt, omniaq; doctrinarum genera in vtraque egrè
 tradita: tum autem prudentiæ, sapientiæ, eloquentiæ vtriusque
 summa vis, & ita nexa inter se, ac mutuo se continens, ut qui
 ram sine altera perceperit, debile quiddam & mancum esse
 plus videatur. Ad vtramq; igitur & Græcam & Latinam
 nem legendis & scribendis literis statim de principio imbuendus
 est puer: in quo illud primum admodum occurrit laudabile
 quod est in more positum, ut simul cum literarum notis, et
 ta quoque Christianæ religionis in puero insinuentur: nam, ut
 dictum est, nec virtus, nec doctrina, nec spes honestæ ambire
 agenda vitæ vlla est, qua non pertinet, nec comes est reliquæ
 uesq; tum sententiæ summorum autorum proponenda, tum
 ad sanctitatem vitæ, & ad exemplum fugiendarum aut expe
 datum rerum pertinentes, quas animus tenet bene appre
 dat, deferatq; secum in omnem posteriorem vitam. Sed hæc
 consuetudinem legendi iam scribendiq; familiariter sequitur
 tinuò grammaticæ ars: cuius nomen ductum quidem à literis, ve
 nuem videtur habere appellationem, sed est eius facultas vtriusque
 non literas enim solum, & nomina, verbaque, ac reliquas omnes
 orationis partes, sed poetarum quoq; & oratorum cognitionem
 ita complectitur & pertractat, ut patuum in iis relinquere videretur
 velle aliis artibus quibusdam locum: quod meo est animo in
 tam grammaticæ proprium, quàm eorum qui ad suam erudi
 generibus facultatem doctrinamq; ostendendam, huius artem
 mine abuti voluerunt. Scripserunt enim de ea complures do
 viti, eum Græci, tum Latini: sed alij alio modo, præ se castigati
 nonnulli, multi abundantius: nisi fortè necessitati crediderim
 millia librorum ampliùs a Didymo in arte grammaticæ scri
 scripta. Apollonius in Græcis, & Herodianus probatioribus
 gniam laudem apud nostros meruit Donatus, & qui illum Sæmus
 æmulatus est: tum deinde multi. Sed nostrum non est conuen
 re scriptores: potiùs illud videamus, quomodo & quantum
 gramme

grammaticæ tradenda puero est: neque vim artis totam, sed ca-
 paxatatis illius consideremus: nam si qua sunt in illa arte dif-
 ficilia & ardua, non tam necessariis quàm subtilibus implicata
 diffinitionibus, reiciantur in id tempus, cum aliis pluribus di-
 ffectionibus instructus adolefcens, otium conterere in huiusmodi
 questionibus poterit: quæ tunc vltro sese illi offerent, & ex alie-
 na quædam facultate acutius disceptabuntur: tenerum quidem
 parvulum onerare his difficultatibus, nullius consilij est. Quid
 enim illi proderit nosse cõtrouersiam, vtrum participium sit pars
 verborum, an redigatur sub verbo: & vtrum vocabuli an nomi-
 nis in rebus appellandis potior vsus sit: & similia multa, quæ ne
 in illis quibus quidem admodum vsui esse possunt? Potius mi-
 hi visum illa aperte & simpliciter perdiscenda ducatur, quæ neces-
 sariam habent vtilitatem, vt literas distinguat, aliasque nouerit
 verbes, quæ purum ex se proferant sonum, alias consonantes,
 quæ cum illis iunctæ & compositæ sonent, rursusque ex conso-
 nantibus semivocales, quarum sonus incipiat à vocali: ceteras
 minus, in quibus vocalis sonus tantum definit. Intellegat etiam
 illas, quæ *displepsos* Græci, ex duabus vocalibus esse compo-
 sitas: non his adiungat omnibus pronuntiationem congruam.
 Ad distinctionem verò sylluam ita traducatur, vt sine vlla ambiguitate
 ostendat octo illas peruulgatas orationis partes: quarum sin-
 gularum proprietates, & quasi insignia quædam, debet cogno-
 scere, vt sciat inter nosse: vt verbi causa, Nomen esse quod rei na-
 turam aut qualitatem denotet in suo statu manentem, idque ca-
 sibus adiecti, speciebus diuidi, numeris mutari, generibus varia-
 ri, agens distingui. Verbum esse, quod rem in motu aliquo signet
 vel agens vel patiendi, in quo pro casibus sunt temporum flexio-
 nes. Participium, quod a fine vtriusque & verbo & nomini: tem-
 poris & motus accipiat à verbo, in reliquis sequatur nomen. Pro-
 nomina verò quod vicem præbeat nominis, in ijs nominibus scilicet
 quæ propria sunt, & certam personam aliquam indicat. Ad-
 uerbia præpositio illa, quod nisi verbo adiuncta vim
 habeat nullam, hæc vel nominibus separatim appositæ, idque serè
 semper præcedendo atque antecedendo, vnde nomen nascitur sunt,
 vel enim cum his & cum verbis in compositione copulatæ au-
 gent, vel immittunt, vel vertunt sensa eorum, quibus cum compo-
 nuntur. Coniunctiones verò, quod superiores quinque partes
 compositi binas trinasque ad hæc referendo coniungant. Interiectio-
 nes & conuocatio, quod cursum & sensum clausulæ interpingunt
 utque voce humani affectus indice interposita, quæ habeat spem,
 metum, dolorem, alacritatem, admirationem, & simi-
 lia quædam. Sed hæc, quæ in puerili disciplina commodius tra-
 duntur, perstruenda tantummodo nobis sunt, indicamus enim

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

iter duntaxat, non disciplinam ipsam tradimus. Sequentes
 xiones quatuor primarum partium orationis, quarum tres
 bus, verbum ipsum temporibus tantum inclinatur, quae
 penitus memoriae mandanda sunt: earumque varietas facili
 est & familiarissime discitenda: tum autem qui cuique
 casus subsequatur, quae antecedit, haec enim summa est
 quidem animo grammaticae facultas, scire ita struere & con
 re orationem casibus, numero, genere, temporibus, ut nihil
 perturbatum, nihil non concors, nihil non inter se apte
 rens & consonum, quod tam in versibus, quam soluta oratione
 tenendum grammatio est: est enim & huius artis propria
 ritatis syllabarum notio, & quis cuique carmini pes commu
 nam verborum & nominum quae communi analogiae prae
 ta sunt, & discrepantes a consilium ceterorum ratione
 re formas, usus & cognitio, non tam scrupulosis anxiusque
 ceptis, quam ex bonorum autorum crebra lectione percipi
 est: quod idem de recte scribendi scientia, quae Graece ortho
 graphia est, dicimus: hanc enim onerosam & difficilem pueri
 noscendum, si per regulas praeceptaque tradamus, assiduis
 di scribendi: usus melius confirmat, & in vniuersum tota gram
 maticae ars plurimum communi consuetudine loquendi & re
 rum doctorum autoritate mixta est: cuius extremum & finem
 scire apte construere, & coagmentare orationem, ut nihil
 in ea, neque preposterum sit: idque tum sola oratione, tum
 mine, in quo syllabarum praeterea quantitas expendatur. Hoc
 cum efficere poterit puer prompte & parate, atque ut in
 nihil haerit, est enim propterea quod haec ars fundam
 & veluti solum reliquarum artium, ut si ea debilitet
 sa sit, omnem superextruccionem nutare oporteat, diligenter
 ea elaborandum, optime ut teneatur. Cum inquam fuerit
 puero bene percepta, & cognita, tum audentius quicquid
 rit oneris est illi imponendum: nam & ipse his nodosis & mi
 nis difficultatibus expeditus, quae laborem animi in puero
 mediocrem, delectationem habent propemodum nullam, ma
 quam equus modo domitus gessit in campos procurrere
 riores, & suarum virium, sui que ingenij aliquid periculum
 re: Ita quae sequuntur iam non laboriosa illi, sed grata succu
 erant. Igitur e vestigio ad exercitationes & praecepta artis
 rica tradendum est: cui eadem quidem quae ipsi grammaticae
 subiecta est materia, nominum & verborum videlicet, & om
 formandae componendaeque orationis, verum alio modo
 enim, ut diximus, sat habet struere aptam inter se & con
 tem personis temporibusque orationem, aut carmen suis
 bus & numeris integrum componere, eo que functa officio
 que

est nec habet causam ulterius progrediendi. Rhetorica verò hoc
proferri accepit ab illa, tanquam sibi necessarium, sed nulla est in
necessariis dignitas. Itaque sic excolit acceptum atque exornat,
ut illi operari instructuque orationis nihil fieri possit admira-
bile. Hæc de arte plura dicenda essent, quippe è qua tantum sit
hæc vix ornamentum, nisi in Cicerone præclarissimè ex-
positi essent omnia: quem & meo hortatu, & voluntate tua assi-
detur in manibus Paule geris: hic enim tibi & nunc, & postea, &
leges legendus est: nec legendus solum, sed omnibus intimis
sentibus & modis denotandus: nulla est enim laus prudentia,
nullum lumen orationis, nulla sententiarum dignitas, nulla ver-
borum, nullus in dicendo lepos, nullum acumen ingenij, nulla
vigilantia, quæ non in eo non dicam appareat atque extet, ve-
ritas emittat, acrisque ad permouendum vehemensque sit,
veritate quodam omnium suauitatum obruat sensus animos-
que legentium. Sed et si in hoc vno omnia insunt, quæ ad huius
præstantis generis facultatem videntur esse requirenda: prætere-
que doctrinæ & sapientiæ maxima cum his coniuncta vis: ta-
men oportet ad huius imitationem conformaueris, neque colo-
rem illud, sed succum etiam & habitum illius orationis fueris
multos tum legendi ceteri quoque tibi sunt auctores Latini,
Cicerones, tum oratores, tum etiam poëtæ. Est enim huic eta-
ti, in qua tu es Paule, & verò etiam consequenti magno orna-
mentum & emolumento, videre multorum ingenia atque
facultates, quæ & multa addiscuntur a multis, quæ ad vsum & ma-
nifeste oportuna accipere possunt: & lectio varia ac mul-
tiplex mendi vim prudentiamque confirmat: quæ si in vno
dicuntur genere versetur, nec habeat qui cum quid comparet,
non delecto vilo ad id se applicuisse, etiam si sit optimum, sed
certo & fortuna in illud solum incidisse videatur. At nos delectu
voluntate iudicio valere vel maximè eius adolescentis natu-
ram, de quo iam dudum insistimus loqui: quanquam non est
adolecentis iudicare, vigere ingenio illi ætati potius conuenit:
potius autem ingenij est cum percipere celeriter id quod tradat-
ur, tum verò arrepto a demonstrante principio, præcurrere ali-
quantum, & ex paucis statim plura aliqua intelligere: quod qui-
dem enarratum, imprimis optabile Deorum immortalium in no-
bis obsequium est: iudicandi autem ipsa vis, non tam celeritatem,
quam pondus habet, neque in præuidendo magis, quam in cir-
cumspiciendo est posita: ex multis enim circumcirca sese offe-
rentibus elige illud oportet, quod maximè sit accommodum:
quod quidem fieri sine comparatione plurium non potest: quam
vis probandi & addiscendi potiora facultatem vltus rerum
multa

multarum, & in hominum consiliis, fortuitisq; eventibus
ga agitatio, imprimisque lectio erudita & varia affert: neque
men absque illo natura munere, quo bono ingenio præcæta
cem venimus: nam si ingenium absit, pro nihilo cuncta sum
naturam ubique præcipue dominari apparet. Sed est
iudicatio propria adolescentiæ, eis tamen armis, & eo cultu
mitatuq; rerum illa ornanda ætas est, ut cum maturum
acutè queat & rectè iudicare: in quo maximam partem
rum scientia adiuuabit, & cognitio veritatis, & lectio quans
rima summorum probatissimorumq; autorum, quorum
est aspernandus ex his, quos iniuria temporu de multis
nobis fecit: nec solum egregia vilitas, sed maxima quor
lectatio ex illorum lectione varia percipietur. Iuuabit cogit
ac mirari vnâ vim illam incredibilem vehementiamq; Læta
sthenis: cuius oratio sic sensis inter se, quasi hamis, confert
mihî videatur, ut si literam vnâ tollas, scierim totam labant
necesse: ita quidem est pugnax, ut semper vincere: ita placid
referta, ut obruere: ita arguta, ut nunquam non decipere ad
sarios possit: quàm crebra præterea in ea prædicatio antiqua
tis, qui delectus verborum ac sententiarum, quàm multæ ad
dem & ad decus sumptæ ex tempore & ex causa cohortatione
ut merito huius vnus principis in dicendo gloria Graiz gene
eloquentia nitatur. Huius inuicis & in repub. aduersarius &
schines toto genere omillior, canorum tamen habet quiddam
proficiens. Subtilis Lyfias, & verbis maximè proppius. Nam
cratis eloquentiam probatam alioquin, nimie concinnitate
quædam quasi delitia, ut minus videretur virilis esse. Idem
& cæterorum, ut dico, crebra lectio non solum volaptare affi
cognoscendis summorum hominum ingenijs ac dissimilitudin
bus, sed auget etiam facultatem inter dissimilia & variâ gene
dijudicandi. Quod idem de rerum gestarum scriptoribus est de
cendum, quorum nostris mehercule non minor est quàm Gre
cis aut elegantia aut copia: atque in his aliquantò etiam er
fus apparet, quod ad confirmandam prudentiam hominū pe
tinet: veterum enim dacum, & eorum qui in gubernatione
rum publicarum floruerunt consiliis actisque perdiscendis, ut
quid cauendum in vita, & quid sectandum sit ex euentis illorum
facile intelligitur. Quid de Poëtis dicam: quorum certis pro
cto & quæ in vtraque lingua copia, & quanta non solum
mulcendos, verum etiam ad impellendos animos nostrorum
atque hoc genus sanctum, & Dijs amabilem semper habitum
non enim tam studio humanæ cogitatione, quàm spiritus
dam diuinitus inflati, videntur illa effundere, quæ sonans
risque constructa aures sensusq; corripunt: & ad permiscendos

mites nostros tanquam illiquefacta funduntur: vt in quam-
 cunque impulerint partem, non videatur posse obfisti. Quo ce-
 rem et illa Platonis repub. quam is in libris perfectam condidit,
 poterit iustis sunt, ne si ad suum arbitrium, & quodcumque co-
 munitatis libuisset scribere ad diulgare aggressi essent, quod in
 communis liberum erat Græcia, ciuium suorum mores facillimè
 corrumpere: & reuera plus est in hac facultate momenti, quam
 quæquam forte suspicetur, tum ad frangendos, atque enervan-
 dos vitare, aut cæteris permotionibus animos, tum rursus ad
 vestras virtutes & constantiam corroborandos. Sed quoniam hoc
 videtur esse communis Musicæ officium, cuius pars vel præcipua
 portio est, ea que a deo sedes & basis, qua tota ars Musica collo-
 catur est & sustinetur, de ea est aliquid dicendum, si quid nobis ve-
 rum hoc curis & hac conimemoratione artium ingenuarum, &
 quæ ad finem contendamus prius exposuerimus. P. A. V. Equi-
 dem pædico animi quo tu loco statuas esse Poëtas, & illam Pla-
 tonis sententiam pertimesco: sed tamen cum recordor me te au-
 dare cum illis viuere iam dudum familiariter, eosque sapius in
 rebus habere, conolor ipse me, nec veteor vt tu mihi illam vel
 obliuiscam & requiem a seuerioribus studijs, vel etiam vt ego
 exerceam non mediocrem vilitatem ad linguam & vitam exco-
 lationem adimas: nam si quis mei ingenij capus est ad ista expen-
 dit, in quibus tamen quotidie versor, nec intelligo quid Ho-
 mero videri aut magnificentius legere possim, nec quid Virgi-
 lio dimittas: qui duo cum sint non singulorum sæpe hominum
 studijs solent, sed ipsarum nationum contentione inter se com-
 parari, per dandum sit in hac laude principatus, soleo crebro vsur-
 pare laudationem tuam: qui sic dicere es solitus, plurima esse in
 Honore que in cælum tolli, nihil in nostro quod melius possit
 operari ab illo tamen tanquam fonte & patre omnium doctrina-
 rum ceteros veluti riuos fluxisse putas. Nam quod comædiam
 seculissimas priuata vitæ & ciuilibus cõsuetudinis esse magistram,
 speciem habet, vt ego arbitror, hos quoque poëtas non repudian-
 tes: quorum Terentius ceu sedatus amnis quemadmodum sua
 parte delectat, nihil secum turbidum neque fucatum deferens:
 neque se accommodet ad omnia que incidunt, apte, scite, ele-
 ganter, & narranda & respondenda, quis legens non cum qua-
 dam animi delectatione miretur? in quo mihi videtur habitare
 tanta modestia: sic enim cauere ab obsceno spurcoque, vt inter-
 dum quid quamque deceat personam parum attendere videatur.
 Hæc forsitan se licentior: sed tamen quid eo ad locupletandam
 laudem orationem & facilitatem sermonis copiam que verborum
 copia potest esse vilius? De poëtis cæteris non loquar, quorum
 in Græcis & Latinis festiuæ copia: plura enim genera poëta-
 rum ha-

rum habentur, quod in oratoribus fortasse non ita est. Sed
dicam communiter de vniuersis, cum sit aliquid in vnoquoque
quod excellat in aliqua ingenij parte, & in plerisque laudibus
permulta, non videri hoc genus ab institutione bonorum
rum & à studiis doctrinae eius quam experimus repellendum
se. Quod si fortuna & temporis iniquitas aut nobis in vniuersis
conferuandis autoribus tragediam reliquisset, aut non ad-
misset Graecis comcediam, magnam opinor voluptatem ex
eorum & Latinorum inter se scriptorum conuentione expo-
mus. Sed quando hoc nobis bonum ereptum est, siue hanc
num iniuria fuerit, siue temporis, ex alterorum tamen lectis
ne licet animaduertere, quae sit vtriusque generis vis, quoniam
tragedia fortè turbulentior, & ad concitandos ductus animos
bus animos non parùm eerrè potentior. Iac. Polite ista ad-
dum & perquam commodè Paule: itaque gaudeo tua di-
pendendis scriptoribus Graecis & Latinis attentione et dili-
gentia, in qua specimen nobis eximium tui ingenij praebet: tu
hi quidem non paruam laboris partem ademit in disiectis
& dijudicandis poetis, nam hos modo quos commemorasti, &
alios ferè horum similes non legendos solum, sed habendos
bi perquam familiaris puto: nec vsque eò Platonis illud me-
dictum horreo, vt non putem bonum morem poetis potius
quam poetas bono mori legem esse laturos. Sed tamen ut
ille in eo statuendo non aliquid secutus est: & nos te solum
in numero ducere poetarum socraticos istos impuros ventura-
tores, qui ad omnem petulantiam progressi, omnia socratica
probris refererunt. P. A. v. Nequaquam mihi pater intelligo, ut
quos dicas, nisi si quando illi legendi sunt, vt excellentiam &
grauium poetarum virtus & sapientia magis eluceat. Sed quod
de Musica te velle dixisti dicere, id ego audire sanè obo. Iac.
Quippe qui in hac arte patris tui cura apprime à putentia infan-
ctus fuisti. Sed ego non ea dicam quae huius vulgaris & trivialis
Symphoniae sint, cuius auribus tantum suauitate demulcentis
mine est lenocinium, & quae in sola penè vœcum flexione ac mo-
dulatione ipsa consistunt: hanc enim velut bonis moribus
amicissimam iure & ab republ. sua exclusit Plato, & in suis censo-
res Aegyptij nunquam admiserunt. Sed dicendum est de vera Mu-
sica, cuius animis ab agresti illo rigidoque sensu ad vrbaniorem
reflectendis, & eisdem rursus ne mollitia nimia perfluant, vnde
& constantia vincendis, totum officium est: & quoniam dicitur
sic habeto: cum, quemadmodum in stadio fieri solet, non in hoc
disciplinarum & artium ingeniarum veluti decursu quali e con-
tentibus deducamus adolēcentiam, vt eam in loco vbi est pre-

Musica

hanc certaminis positum sistamus: summum esse illud & extre-
 mum quo tendimus, ipsam illam de qua toties iam locuti su-
 mus, per se cinicem naturae humanae ac rationis & beatae vitae lar-
 gientem philosophiam: ad quam cum fuerit peruentum, confi-
 guranda in ea sedes est, & omnium consiliorum collocandum do-
 minium: quippe cum nec quod ad salutem nostram, tranquillitatem
 pertinet, nec quod ad sani animi plurimas capiun-
 da voluptates vitale sit, quicquam ibi possit deesse: porro exor-
 tationis nostrae deductionis grammaticae ipsa exitus: è qua cum
 tantum in litteris in ea quantum fuerit necesse, ad ornandam &
 excolendam, alia quadam arte & doctrina orationem disceden-
 tem est, cuius impetibus necessaria: & maximè praecleara faculta-
 tes habent. in omnem reliquam deinceps vitam pertinere debe-
 re dicimus: tanquam sine qua magnus vir quisquam, & inter ce-
 tera gloria eminentis nec domi, nec verò etiam belli existere fa-
 cili possit. Verum est hanc exercitationem grauior, distinctè,
 conuulge discendendi, qua de re clunque fuerit propositum co-
 muniu discendi, in omnem aetatem tradimus, ut cum vna cum
 etiam philosophiam tanquam ad mare fluius peruecta fuerit,
 cadat cum illa in vnum quasi corpus & confluat: sic eam vo-
 luntati diuini artium ac disciplinarum, tanquam aquarum &
 fluminum accessu, vberiore fieri. Itaque nulla est earum ar-
 tum, quae liberales sunt, & ingenuo homine dignè existiman-
 tur, quae suscipienda adolescenti quatenus commodum sit, hoc
 est, in vna quaque ponatur temporis, quantum fuerit
 facti, cum neque erit negotium difficile, & illa tamen societate
 & consuetudine quodam nexu inter se & colligatae sunt, ut qui in
 vna penitus intrat, facilem sibi aditum patefaciat ad cete-
 ras. Itaque antiqui illi Graeci, qui haec curiosius & in maiore
 otio cum nostris tractauerunt, cum cernerent ad perfectam
 doctrinamque sapientiam, quam illi in gubernatione rerum pu-
 blicarum: in excellendo ac praestando ceteris hominibus con-
 siliis ac obsequia positam arbitrabantur, iter esse per huiusce-
 modi artes, praecipuos quidem dicendi simul & sapiendi quos
 illi Sophistas vocabant, quasi ciuilibus prudentia magistros, im-
 pensis conuocabant pretio liberis: ut affixi illis semper, ab eorum
 laetitia nunquam discederent: ad alios verò doctores Geometras,
 Musicos, Astronomos, filios tanquam deambulatum iubebant
 quos quos tamen aliquid reperirent quod operae pretium
 esset ad discere. Sed cum aetas puerilis & paulò etiam magis ado-
 lescentis plurimum igni citata & viuida, quiescere nullo pacto queat,
 imòque in agitato motuque sit, nec garrandi, cursandi, cla-
 matis constituit modum, quas putauerunt artes regendae illi
 aetate temperamento quodam fingendae idoneas potissimum esse
 eas pri-

cas primas adhibuerunt, gymnasticam videlicet & musicam
 rum altera corporis in puero motus, altera animi, efficitur
 per sese & immoderatos, sub leges quoddam redigeret: ut
 suos naturæ carlus impetusq; permisisset, affingeret tamen
 dam ex arte & disciplina, quod cum venustatem omnium
 motionibus, tum corpori valetudinem, animo modestiam
 terea posset afferre. Ac quod ad corpus quidem & eius exer-
 ciones attinet, per multa ex illo antiquo ipsi contraria con-
 dine sublata sunt: non enim nos neque frequentibus balnea-
 mur, neque quotidie lauamus, quod illi studio faciebant
 oleum iam diu aut palestram vllam nouimus: tantum quæ
 Romanæ exercitationis propria in nostris moribus re-
 runt, pleraq; equitare, currere, pila ludere, iaculum mite-
 rare rudibus, & si qua eiusmodi sunt ad laborem corporis
 dinemque spectantia, quæ non tam sunt artis, quam studi-
 quibus decor omnis accersendus est, non à præceptis mag-
 sed ab ipsius ingenio & modestia adolescentis. Vnum etiam
 quum est commune gymnasticæ & musicæ agitandi corp-
 rificium, quod in choreis situm est, & in ipsa arte studioque
 dium sonitum tibiariūm saltandi. In quo ipso tamen
 priores partes obtiner, ad quam, quoniam de gymnasticis
 est dictum, eis coloribus quos probauit antiquitas in puero
 animis depingendam iam transcamus. P. A. V. Quam rem
 hoc quicquid ego didici musices, ex eo genere sit, quod
 nus probandum esse videatur, quamquam ego iam dudum
 propè defueui, & vt tu videre potes, minus minusque co-
 die delector, & ad hanc grauiorem & nobiliorem musico-
 conspicio in poetis, libentius me dedo, quæ animum meum
 numeris & dignitate ac grauitate sententiarum propè in-
 rapit. I. A. C. Quod didicisti Paule de vocibus & tonis (sic
 vos appellatis) aut tollendis in acutum, aut rursus in gra-
 primendis, itemque de certis, falsis que voculis, nec non
 quantum integer tonus, quantum dimidiatus pendat, quæ
 diapason vis, quæ in diapente, qui gradus vocum nuncupantur
 ipsorum inter se permutationes, quæ cui voci tam voce
 consonantia, & si qua sunt talia musici ludi documenta, ma-
 ciabor ea abs te & rite & necessario percepta esse. Sed hanc
 rum cognitio est non difficilis: illud videndum, ne malis
 sine dubio ad hominis naturam imprimis accommodanda
 rupta ea sit, mores deinde quoq; & animos nostros ipsa
 pat: etenim nihil est profecto ad obligandum & conuen-
 dendum animum numero potentius, nec quod se magis
 nuer, aut normam legemque præscribat, quem admodum
 velit moueri & affici: declarat hoc tacita ipsa sepe lectio

de peccatum, quando in vtrisque numerus modique sunt,
 interuallaque verborum, & si in poetis id multò est
 repetitum: sed tamen hos cum legimus, sentimus non intus affi-
 cere: sed tamen illa vis sese intrat, cum hac vna ferri, & in
 omnia partem pertrahi sensus nostros. Quod si vox cantusque
 accenti illi compositioni accommodatus & congruens, vix vl-
 lam vim robur obtulerit, quin det manus, & se ducendum tan-
 tum adhibendum prebeat. Quid ergo est? quò plus in hoc genere
 est adhibendum & vitium, hoc magis providendum erat, quod tamen
 non potest fieri, vt ne cuique liberum esset, quemadmodum quis-
 que vult musicar modos & variare & flectere, sed stas quibusdã
 re publice probatis omnes cogentur vti: quod quidem anti-
 quorum Lacedaemone vsque eò seuerè fuit obseruatum, vt Timo-
 sthenes Chordam nobilem imprimis magno conuersu attem
 spectantem, quod chordam vnam addidisset in cithara,
 canentem solentem leges, & labefactantem iuuenum discipli-
 nam, illa cithara extirpandum curauerit. Quod si quaratur
 quomodo in musicis tenendus, hæc ego omnia attendenda
 esse: cum constet chorus ex tribus, scilicet, rythmo (hic
 est numerus nobis est) & voce, primum quidem omnium &
 postquam sententiam esse, vt pote quæ sit sedes & fundamen-
 tum versuum, & per se ipsa valeat non minimum ad suaden-
 dum ratio vel dissuadendum: numeris autem modisque con-
 cordia preterit multò acrius: si verò etiam cantu & voce fuerit
 probata, iam omnis intus sensus & hominem totum possideat.
 Videndum est igitur acutè vel ciuitati, si quæ forte aliquando
 publicis res suscepit curam, vel priuato ciui, qui benè &
 publice educandi filij certè sit curiosus, ita vt addiscatur hæc ars,
 vt etiam materiesque est artis, verba videlicet & sen-
 tentia, et genere eo sint, quod ad optimos conseruandos alen-
 dorum mores valeat plurimum: quod idoneè fiet, si aut laudes
 ciuium virtutum, eorumque dicta & pronuntia ad virtutem
 perueniant, aut diuina res, & de Deo ipso ea prædicabuntur, quæ
 habent bonitatis, benignitatis, clementiaque commemo-
 rationem, cum maxima nostra vilitate beneficiisque coniun-
 ctæ: cuiusmodi primum scripsit in originibus Cato, vtripa-
 riter fuisse apud veteres Romanos, vt post epulas ad tibiam for-
 ram vocorum laudes, & præclara in patriam merita canerentur:
 aliter interdum vtuntur poetæ, vt apud Virgilium Iopas, de so-
 le, de luna, & celestibus rebus illic canens: apud nos verò subli-
 miter in multò atque sanctius, qui sacris numeris diuinæ potestatis,
 & nos beneficentiæ mysteria cecinerunt: quod & nuper
 nobis omnibus approbatibus fecit homo ingenio & eloquentia
 Christianiana pietate in omni poetica facultate præstans Aëtius

M m

Synce

Syncerus: hac quidem basi supposita & collocata, adhibenda deinceps numerus est: qui nequaquam poterit profectus esse, & mollis, & inconstans, si dignitatem illius sententiae debeat modulari: sed habebit suavitatem auterum admodum necessariam, grauesque confectabitur modos: non enim natura ipsa fert, aut nostra potest pati expeditio, ut facilius gium Mutij Scæuae si quis narrando astringat, numeris ecclesiasticis id iambris debeat euoluere: festinationis enim & audacitatis turbati iratique animi pedes illi sunt, non constantis in virtutis: neque item deuotio illa Deciorum, & in medijs huiusmodi procurfus, cum se illi pro patriæ salute ad certam proiecerint, mollibus elegis aut fluentibus dithirambis vinciebantur: sed heroum querit carmen, ut dignitatem rerum pacem consequatur: Potrò sententia & numero consonantibus reperit vox illis solidum & virile tenentibus ipsa infra & mollis esse, qui iam erit concentus non solum ad bonos mores disciplinam vtilis, sed etiam, ut mea fert opinio, iocunditate & amicitate longè superior: non enim dulci quodam velle cocto fatieratem cito afferet, & sensus fastidio abaliesabit, suavitatem autoritate condians tenebit diutius, atque in adulescentium animis insinuans præclarum illud seculi honestum cum voluptate, quod caput esse bonorum morum diximus, inueniunt erit id & conciliare in animo, & conseruare. Hanc ego musicam & tibi Paule & omnibus adolescentibus, qui virtutem sunt esse studiosi, & sectandam cupide, & firmiter comprehendendam præcipio: quamquam tu quidem nostra morita ratio antecedis. Nam ista quæ nunc vulgò & passim celebratur musica, quid habere in se potest recti ac decori, quæ autem nollis bonorum fermè & sententiarum sede suffulta sit: aut si etiam habeat subiectam aliquam sententiam, illius tamen sensum ac notationem concisè fractis ac vibratis inter fauces vocibus insuadet, impediatur: quasi verò iccirco reperta musica sit, non quæ multum temperetque animos, sed quæ auribus tantum delectat & immittitur volucrum ac bestiarum cantus, quarum tamen similes esse nollemus: at hoc est corporeū animū efficere, & minimè temperem sui: à quo iure optimo cum abhoreret Plato, huiusmodi musice in sua ciuitate noluit locum: namque vbi molles & fractæ, voluptariaque sententiæ paribus numeris, & simili vultu molamine proferuntur, vel ad libidines fluxe, vel in dolentibus languentes, vel ad subitos turbidi animi motus precipiunt de concitate, quam tu ibi labem virtutis, quam bonorum morum vastitate fieri putas? Et nimirum hoc modo primum peccatum suum morem rectum & laudabilem corruptit Græcia theatris & scenis nimirum frequentandis, chorisque illis imprimis adhibendis, quæ ac se

audis, qui suavitare aures, animos autem maximè affectioni-
 bus varijs permouissent: inde in urbem Romam deuecta illa per-
 uasione, peruos antiquæ grauitatis perfregit, & disiecit: nostra au-
 tem hæc ætate quid sperari debeat boni ex huiuscemodi musica,
 præsertim est cognoscere, cum videamus quibus moribus sine
 ulla ratione tractantur & proficiunt. Quamobrem non illa hæc est
 æquæ homine libero, sed quam paulò ante protulimus, laudabili
 ætate, grauius numeris, voce virili ad studium virtutis ani-
 mæ accendendam: cui si adiungatur præterea motus agitatioq;
 ætatis ad sonum numerumq; conuersa, iam saltatio exoritur,
 & choreæ ipsæ, quarum nos vltimò non penitus interdiciamus ado-
 lescentiæ, modo illæ & sobriè exerceantur: nõ inutiles erunt
 militandi animis, & ex studiorum labore & contracta illa cu-
 riositate verum missas eas facere celeriter oportet, & salta-
 tionem vocem deserere: maturè enim sit incepta, neq; potest cum
 grammatice, sedatoriibusq; moribus vllò pacto in vnum locum
 conuenire: paulatim deinde quoque cantus & vocis
 modicò relinquenda est, vt ne vtiatur ea ipsi, non vt ne audia-
 mus necesse alios. Nam auditio cuiusque ætati concessa sanè
 sit, eam seruet, & vltimè, dum modice fiat, neq; nimis dedita
 operæ reparat. Rhythmos quidem & sententias numeris astru-
 ctis alio genere graui, sive in legendis poetis, sive in carmini-
 bus ætatem etiam pangendis, omnis vitæ comites volumus ef-
 fe, libere eam amicum iuxta atque opportunum à seueriori-
 bus sapientibus & publicis curis occupationibusque diuerso-
 rum. Vt Percepi planè mi pater, & quid tu adscilcas, probel-
 que multas, & quid repellas: dabo operam igitur vt tibi in vitro-
 que te vtiari ipsi satisfaciam. I A C. Ne Arithmetica quidem
 facile non aduocanda est in cæterarum confortium disciplina-
 rum, que est ipsa ars & scientia numerandi: cuius usus ita no-
 bi seruandus est, vt videamur absque ea ne quot digitos qui-
 dem habeamus in manibus, aut quot oculos intueamur scite pos-
 se: quod ridicule videtur accidisse præcis hominibus ante Pala-
 mæonem, cuius hoc inuentum apud Troiam fuisse fertur: quo qui-
 dem non potest neque Agamemnon tanti exercitus dux, neque is
 qui in consilijs excellere ab Homero dictus est Nestor, neque
 vtrovis mortaliū omnium versutissimus, numerum ean-
 dem aduam, quibus appulerunt ad Troiam, potuissent dicere.
 Sed laboris nullis, huius artis scientia atque exercitatio ado-
 lescentibus tradenda est, quatenus quidem expedit: principia
 autem ceterè percipienda sunt, & introsum nonnihil penetran-
 dia, vt numerorum differentias, parisque & imparis vim, ac
 quatenus inter se multiplices ac varios intelligamus nexus, re-
 ferentiaq; propè mirabiles referentium certis interuallis & spatijs

M m 2 priores

prioris in numeris antecedentibus affectiones ac notas per se
 rum semper numerorum, ac si qua sunt alia eiusdem in
 cum ingenua oblectatione notanda artis liberalissimae
 eundem excitandumq; ingenium principè idonea sunt: a
 remque præterea à corporeis abstrahunt rebus, & ad melius
 suimet vsum conuertunt: vt sua vi nixa, neque sensibilibus
 rum dixerberata, cogitationibus in illa æterna & immobili
 rate intuenda firmius hæerere possit, id quod scientia hæc
 imprimis: est enim numerorum ea natura & vis, vt nullo
 nimo commercio cum fluxis rebus, & nunquam in eodem
 manentibus, implicata sit, sed tanquam pura & simpli
 seposita virgo, non aduentum oculis, nec manibus, sed
 tantummodo mentibus atrectetur: quo etiam decernit
 illa & suæ vitæ auspiciam faciunt, qui illam eius partem
 subducendis & colligendis summis posita est, quam ratio
 etiam appellamus, conferunt ad quæstum, neque emolimen
 tum ex ea sibi met ipsis, sed ætæ & loculis suis appetunt:
 enim huic quoque ministerio appositæ est, non alio finem
 rectè usurpatur, quam vt belli & domi benè geratur: reip
 priuata quoque rationes ordine administrantur, quæ sine
 studio teneri ritè non queunt. Ac quæstus quidem ingeniat
 mis turpis semper & sordidus est: recta autem communis re
 uatæque gubernatio sapientis hominis propria. Quid quod
 ista arte cæteris omnibus artibus, quas mathematicas vocant
 principia traduntur, nec sine hac illa suum munus obire possunt.
 Quid enim sine notione numerorum Musica? Quid Geometria?
 Quid ipsa cæli & siderum speculatrix Astrologia potest effici?
 Quæ cum artes ab hac arte numerum tanquam animam accip
 rint, vestiant deinde illum ipse, & de suo aliquid quasi corporis
 glutinant: vt verbi causa vnitati, quæ nihil est in natura re
 simplicius, neque in seipsa contractius, & ab omni omnia
 na re absolutius, situm & positionem Geometria addit, Mathe
 sonum, visum etiam & motum adiungit Astrologia. Quid Geo
 metriam, quibus verbis honestabimus? cuius vis disciplina
 etiam perueniat, & in omnis artes penitus officiaque humanæ
 vitæ diffusa est: cum enim puncti sit linearum, superficiem
 figurarum tam in plano, quam in solido scientia, certissima
 nixa rationibus & fundamentis, nunquam labatur, nunquam
 tubet cum admirabiles præbet in tuenda veritate animæ
 ptates, tum omnibus apta rebus non solum atque appropria
 rum in primis etiam & maximè necessaria est: illud enim quod
 vnum continet omnia quæ arte & manu effici solent, hæc
 ipsa & collocatio, & vnus ad alterum proportione facta em
 mentio Geometrica tota est: neque starent recta verbum & omnia

... illaque ampla & praeclara operum monumenta, quae in tem-
 ple, theatri, fœnicibusque vetustis Romanae urbis adhuc con-
 spectas, non tanta admiratione nos afficerent, nisi geometricis
 artificum elaborata mentionibus. Quid columna, porticusque?
 Quid velli instrumenta, & machinae? Quid fingendi, pingendi,
 & aedificandi, aut ex marmore eudendi tantis opificum ingeniiis
 sollicita quondam & solis ingeniiis permixta ars? ipsaque tota
 aedificandi, & locorum, orarum, regionum, littorum ex geogra-
 phiis descriptio? agrorumque dimensio, & aquarum de-
 terminatio? ac denique, ne singula memorem, quicquid vel ocu-
 lis, vel auditu, & magnificum, vel ad usus vitae commodum ac ne-
 cessarium est, huius omne est artis & Geometricae facultatis in-
 ventum. Quamquam quid nos manu facta recensemus, cum ipsa
 haec celestia quae supra nos, circumque torquentur: quorum &
 profunditas nullus est oratione explicabilis, ipsaque item leuis
 & parva in inferiore mundo & commutabili connexio librata-
 rum motus momentis & qualitas, quae diuersae res, & plurimum
 inter se repugnant, ita ligantur & vincuntur vna, ut cum se al-
 ter alterum frangat, sic maxime contineantur, ratione geo-
 metrica eodem, sed ea diuina, fabricata sint. Hanc tantam hu-
 manam vim & potentiam cum intelligeret Archimedes, qui
 vni soli traditur in hac scientia longe omnibus praestans, di-
 citur dicitur erat, considere sese, si aliter inuentus foret terrarum
 orbis, hanc posse ad illum applicare & adiungere: & sane ea ille
 deus hanc perhibebat, ut non id loqui temere, neque inaniter,
 & sine potestate videretur: ponderum enim & mensurarum ra-
 tiones, quibus reguntur, dirigunturque omnia, cum ex Geome-
 tria procedat, intelligebat eorum vim non quotidianis mo-
 dis huiusmodi subsidiisque communis vitae, sed maximis et-
 iam volentibus & molientibus rebus idoneam esse. Atque hic tan-
 ta, & patris sui oblesse contra exercitus Romani vim, &
 maxime imperatoris virtutem, propter Geometriae & ponderum
 scientiam vni fuit auxilio, reprehensione tamen non caruit,
 quod hanc hanc hoc ipso in primis nobilem, quod a sensibus ocu-
 lisque remota, sola mentis vi intelligentiaque nitatur, quasi di-
 recto hanc produxisset in publicum: etenim apud illos erudi-
 to academiæ pulchres, ubi ista quondam liberalius tractaban-
 tur, potius quaedam & magis occulta expendebatur huiusce artis
 res, magisque petebatur a leuibus arque ornandis bonis ingeniiis
 modo vberius, qui non in oculis & admiratione vulgi, sed in
 solis veri contemplatione artisque speculamentis, quae theore-
 matum Graeci vocant, positus esset, quae perpetua serie aliud ex alio,
 quae iam orta tractaque, sic subtiliter verè perspicueque mon-
 strarent illa cognoscendi suauitate contentus animus, nil am-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

plius requirat: nec suæ tranquillissimæ voluptati populi
 trinfecus plausu velis obstrepi. Pav. Dij immortales totum
 ta nobis cognoscenda esse præcipis, præsertim propter
 philosophiam? quæ videantur singula vnius atate hominum
 nere facile posse: etsi tibi ego assentior, fateorque debere
 percipi, si etiâ potis est, ad eamq; rem sane alacris animo
 audio tamē sepe permultos accusantes brevitatem hominum
 & difficultatē, ac magnitudinem huiuscemodi artium. veros
 aggerantes, quasi earum finis nulla capi possit. Itaq; habet
 Theophrasti identidem in ore, qui motiēs accusasse narra-
 tur, quæ bratis animantibus, volucrisque nonnullis per
 vivendi spatia tribuisset, cum eorū nihil illares intretet
 nem verò qui esset ad intelligendum & contemplandum
 tunc potissimū extingueret, cum is mente & ratione bene
 cepisset: quorum de opinione quid sentias, itemque ad phi-
 phiam percipiendam quam præcipue sectamur, eequam
 quas commemorasti, artibus opportunitatem esse confirmari
 dire si placet sanè velim. I A C. Maximam Paule, ut tibi ad
 riuus tuum respondeam prius: neque eam simplicem & vna
 di, sed multis rationibus vtilem & accommodatam: nam
 omnis cognitio & scientia est liberalis, tum autem arte
 quibus iam dudum loquimur, illius ipsius quam appetimus
 filosofie, tanquam vnius magni corporis quasi membra
 dam sunt: quicquid enim in rerum naturis tractandis
 disque, quocunque illæ è genere sint, & in illarum vero
 do versatur atque inhæret, totum sub ditione philosophiæ
 ac lumine illius, tanquam veritatis radio illustratur: per
 philosophia quædam sunt quæ cæterorum maxima prædi-
 cimaque habentur: qualis est de summo omnium bono cogi-
 deque eo quod summum est, quodque cæteris causam vel
 ber: & si qua sunt aliâ eiusdem modi natura: illius enim
 cipis cognata atque affinia: ad quæ intelligenda, quæ
 in excelssimo mentis loco posita sunt, per humilissimas
 disciplinas, tanquam per cliuos gradusque scanditur: mo-
 que adhibentur ex hisce ipsis facultatibus mentem animam
 adminicula, quæ in sublime tollunt: sine quibus labare
 rare ferme esset necesse, ut harum in hac quoque parte
 artium opera vtilisq; reperiat: verum illa palmatis, quibus
 cant animum à sensibus, ipsūq; docent, per semetipsum
 sideranda sunt, ea seorsum à sensuum corporearum strepitu
 lum in semetipso considerare & cernere, quod est maximum
 & proprium philosophi munus: nam cum naturas rerum
 & illud ipsum quod sunt, vel summo erit procul natura
 & nostro, vel quas etiam obtulit, & tradidit nobis per

...sensibus, tantis eas tamen inuolueris contexerit, ut aures, ocu-
 ...sensibus, sensus permoueat modo, menti autē ipsi, conanti
 ...illud quod quidque est, offundant tenebras: nou
 ...sensibus operæ, neque exigui laboris, facere animum ipsum
 ...per mediam turbam, concursionemque sensuum, &
 ...laucenre, quod quæque res una est, unum ipsum scilicet
 ...semper, neque tempore vlllo, neque mutatione variabile.
 ...nullo pacto fieri potuit, nisi coercitis & reiectis
 ...etiam imaginū similitudinibus, quæ ex sensu
 ...introducuntur in animum atque impressæ vo-
 ...contemplantiq; obstrepunt, silere penitus iussis: id-
 ...sensibus quo ad po-
 ...redireq; in sese maxime docet, ita maxime ad phi-
 ...est, quod in his numerandi
 ...disciplinis præcipue licet cernere: illa enim menti ea
 ...proponunt, quæ à motu, quæ à sensu, quæ
 ...à discrepantia, à cōtrarijs pulsionibus
 ...existunt, perpetuamque obtinet & immu-
 ...ac veritate: quæ cum sit familiaris
 ...mathematicæ istæ artes & sciētia, vel quod
 ...ad speculandum sua vi niti & confi-
 ...quæque philosophiæ partes & mem-
 ...ad illam ipsam aspirantibus noscendæ
 ...sunt prætereunda. Nam
 ...de earum detereat nonnullos, & desperare penē
 ...est hoc artis nec difficultatis ex arte, sed imbecilli-
 ...vitium: equidem non eo inficias, esse in artibus
 ...mehercule, neque operositatem (vt ita lo-
 ...res à natura verbi, sed subtilitate potius, &
 ...quandam rerum intelligibilem, nequaquā expo-
 ...hebetibus tardisq; ingenijs, quæ ta-
 ...ingeniorum aciem non effugiat, quo
 ...mensuratione intenta tam facile tam-
 ...penetrant, nō vt alienas & inhospitas peragere re-
 ...dominari videantur: est enim perma-
 ...ingenijs innata vis, in quibus illa hominibus ab na-
 ...locata & constituta sunt: atque ita magna, vt neque nume-
 ...concipiunt, apprehenduntque, vincantur, neque
 ...mole opprimantur, nec tenuitate acumineque
 ...oculi, quibus à natura vegeti
 ...facili lenique conuersu in quam se
 ...sine labore quæ vo-
 ...instituta & subornata à natura
 ...comprehendenda, in quæ intenderit, est perspicax.

An si hoc esset difficile, tantopere plurium artium scientia do-
 pius se instruere, tot olim & scholis Græciæ doctissimi homines
 prodissent: illamque magnificam & gloriosam (vt cum quo
 videbatur) promulgassent vocem, sese paratos esse omnibus
 cunque de re quis quæretet statim respondere. Quod prius
 esse traditur Leontinus Gorgias: cui quidem ob eam rem ca-
 honores à communi Græciâ habiti sunt, vt ex omnibus vici-
 inaurata Delphis, sed aurea statua collocaretur: quæ tamē
 ostentationis professio principio in admiratione habitâ, post
 turba & multitudine idem facientium, profitentiumque con-
 atque alij tamen suo ingenio & studio ostentando artium et
 rum, quas liberales dicimus, & bonarum literarum regendas
 tenuerunt. Hippias verò qui in olympiorum celebritate
 Græciæ multo maximâ non solum ingenuas omnes discipli-
 callere sese, earumque idoneum cuius aurorem & magnitudi-
 fore professus sit, sed palam audiente Græciâ, etiam amantem
 quem in digito haberet, soccos quibus indutus, palli quo
 cius esset, ab sese factos & fabricatos gloriatus est, nōne doc-
 rat nullam esse artem quæ effugere hominis ingenium acceperit
 possit: quanquam iste quidem fortassis nugator, & cæcū
 illa gloria non ferendi. Ad illos te reuoco, qui summam vni-
 gloriam perfecta sapientiâ sine vlla ostentatione consecuti sūt.
 An tu putas quicquam fuisse in rerum natura, aut in vilius
 scientia, quod aut amplitudinem, prudentiamque Platonis, aut
 acumen ingeniumque Aristotelis, aut vbertatem Theophrasti
 aut Polemonis, Arcefilæ, Chryssipi, Carneadis copiam dila-
 tiamque præterierit: quanquam horum quidem saluum & au-
 titudine & gloria redundauit vetus Græciâ, vt singulos accom-
 re non sit necesse. Nostri in hoc genere infrequentiores, quæ
 accidit fortunæ vitio. Vix enim aperto ad philosophiam ad-
 primus M. Varro veterum omnium doctissimus, deinde plures
 illud aureum eloquentiæ Cicero eo se immiserat, Romanorum
 ingenia secum pettrahebat, cum repente commutato repu-
 statu, barbari & mores & literæ silentium optimis artibus in-
 xere. Sed vt ab illis antiquis seculis ad nostra tempora deueni-
 mus: non te puto arbitrari cum quem maximè miraris, quem
 semper in manibus habes, quem assidue legis, Petrum Bembo-
 sine multarum disciplinarum cognitione & scientia ad tanta-
 miam laudem eloquentiæ totiusque sapientiæ peruenire posse:
 in quo quidem homine maximum est ornamentum erati nostra
 constitutum, & mihi singularis ex eo latitia, quando nos inueni-
 sanctissimo scdere amicitia iam inde ab adolecētia cōmuni-
 hil germanis fratribus in amore mutuo concedimus. Quid de His-
 ronymo Alejandro? Quid de Desiderio Erasmo dica, hominibus
 doctiss.

cipienda penitus, & in memoria sunt constituenda: aliquam
 iam singulares noscendae quaestiones, neque omnes tamen, cu
 eunque in illa arte colligi & concludi possunt: id enim tam
 nitum est, & in quo complures viri boni tempus omne sumu
 que ocium dispossuere, capri illecebra desidiose cuiuslibet de
 ctationis: parit enim ex sese semper aliquid atque gignit ipsam
 naquaue arte assidua volutatio, quod cum voluptate contem
 plere, dum res cunctas minutatim obire vult, que sub illius
 eadunt notionem: nec modum sibi facit, nisi se euoluit ho
 plieet qui quemadmodum Vlyses maiore vi ad se eijciendum
 xus est, quam vt ad Sirenarum cantus possit adherescere. Ill
 possum ego confirmare & polliceri audacter, si quis per hales
 cultares & disciplinas contenderit ad philosophiam, & illam
 cognitione doctrinaque mediocri non tam instructus quam
 butus, huic omnium scientiarum dominae totum sese delectat
 fore vt postea cum vsus acciderit, ad illarum vnam quamcuq;
 rediens, & aliquid in ea nosse tractareq; intirens, multo id de
 cilius agat & melius, quam si expers philosophiae in illius vna
 studio artem totam contriuisset: reuertetur enim ex opibus co
 pijsque philosophiae & animo & ingenio multo paratior. Et
 iam intelligo mi pater & facilitatem illam quam dicit, & me
 dum, & ordinem quem tenendum putas, prorsusq; ita agopo
 tere persuasus sum. Sed quod saepius iam mihi te loquente accidit
 vt amore quodara ferretur ad philosophiam, eo nunc vehementius
 me inflammati sentio, quod nihil vquam praclarum neque
 petendum esse video, quod non ex illa, aut propter illam sit. Et
 quis igitur mihi ille erit dies, cum in tanti possessione boni Deo
 rum immortalium summo, & tuo pater beneficio positum esse
 me cognoscam? IACOBI. Et breue est quod tibi via etiam a uoc
 stat, & omnia futura sunt tuo isti animo facilima: ac moralia
 quidem philosophiae initia iam attingisti, ad summas autem & ab
 ttilimas philosophiae partes ac rationes certa semita est, qua ego
 te deducam, cum curriculum hoc confeceris, quod tamen totum
 penè perecurristi: ceteris enim liberalibus disciplinis à te pe
 ceptis, Geometriae aliquantum plus & Astrologiae quoque
 diu ac temporis est impendendum: quod tamen virumque vna
 stas effecerit, atque ita vt omnia è Graecis scriptoribus poci
 quando latina perturbatius scripta sunt. Et quoniam de Astro
 logia adhuc nihil diximus, ne ea eadem silentio videtur popo
 eunda esse, quae est caelestium non tam naturarum & corpo
 rum (id enim philosophiae munus est) quam motuum illorum
 atque rantorum, & diurnarum ac nocturnarum concurrunt
 circuituumque tam in vniuersis globis continentibus omnia
 quam in ipsiis stellis sideribusque scientia: cuius non omnia par
 tet,

res, neque singula articulati membra nosse necesse est, nisi si
 quædam artem velie profiteri: scire quidem quantum laus est,
 philosophiam tendentibus, & quod in facultatis illius prin-
 cipio consistit addicere, certe humanum est. Quis enim est
 tam egredi animo, & tam auersus aureis suas ab ipsa voce natu-
 ra, qui non spectaculo & contemplatione tantorum luminum,
 ut quædam eorum considerationem moueatur: aut qui non su-
 peresse locum in quo sit sumus, medius, infimus, an sum-
 mus esse locum quoque signorum & obitus, solisque & luna, &
 ceterorum errantium conuersiones, tum dispersas inter se, tum
 his cæcæ vnâ quaque spatijs & temporibus solennes at-
 que ferax: astrorum quoque ipsorum vnus ad aliud accessus,
 & pleneque antecessus, subitose etiam interdum recessus: defe-
 ctuæ (vt poeta inquit) Solis varios, Lunæque labores, Cur
 tantum oceano properent se tingere soles Hyberni, vel quæ tar-
 tæra nostra nobilibus obster, & cætera eiusdem modi, quæ qui
 perire animis suis contemnunt, non vt philosophiam ijdem
 persequantur, sed vt homines esse existimentur magnopere est il-
 lis laborandum. PAUL. Vere ira est, nam si orta est ex admiratio-
 ne cognoscendi & percipiendi, vt te sæpe audio loqui, ni-
 hil est profecto rerum illarum quæ in cælo sunt contemplatio-
 nis altioribus. IAC. Hoc quidem cursu Paule confecto (quo-
 nam ad tuæ ætatis spatia iam accessimus, nihil enim tibi, aut
 parum quiddam adhuc deest ex his quæ supra dicta sunt) intran-
 cito deorsum est in philosophiæ campos latos atque patentes, e-
 ceteraque steraces & frugiferos rerum omnium, quarum ad alean-
 dum beatissimam vitam vsus esse aliquis atque opportunitas po-
 tuit: nos quidem facere in te cœpimus, qui te admoui-
 mus ad Aristotelis Ethicæ: qua ex lectione intelliges quæ tibi in
 moribus recta atque ingenua sunt, vsu & disciplina comparata,
 non ipsam virtutem esse, sed simulacrum imaginemque virtutis:
 cuiusmodi vt alio loco diximus, spiritum atque animam philoso-
 phiæ simulacra, & simulacrum exanime ac mutum, vitale simul ac
 verale effectura est. Verùm huic philosophiæ studio dialcticam
 esse adiutam oportet, quam eandem & logicam appellamus:
 cuius vnâ partem eam, in qua de figuris & modis argumentandi
 tractatur, iam pridem te docuimus, quarum ipse argumentatio-
 num multis iam rebus vsu vtilitatemq; cognosti: sed restant
 multa ardua, quæ si intractata imperceptaq; sint, labare mè-
 tam nostram in maximis inuestigandis rebus feruè sit necesse:
 et enim certa quædam via & persubtilis ratio explorandi in vno
 quoque genere quo de quærat aliquid, quid sit illius generis
 proprium imprimis & proprium, vnde ad cõcludendũ & demẽ-
 strandum

strandum simillimè res argumentationesque ducantur, ut
 hoc enucleatius scire, nosseque oportet, quod infinite perit
 apta ad fallendum & in se quidem ipse longè alienè & verè
 veri tamen similitudinem præferentes rationes: vix accu-
 batos modò medioeriter, sed sepe homines doctissimos cre-
 dissimosque perterunt, stantesque deiciunt, & citè emittunt
 cautos: quibus nisi arma dialecticæ scienter periteque muni-
 tur: minime possit obfisti. Sed quoniam & hæc ipsa que cum
 dialectica dicimus & totam illius vim & potestatem pariter
 in ipsis Aristotelis libris nobis monstrantibus cognitarum, non
 attinet plura loqui, nisi id tantum monere & præcipere, ut
 niam in ipso iam limine philosophiæ constitutus es, ut optime
 autores scientiæ præstantissimæ, tibi semper legendos volumi-
 nosque proponas: Platonem imprimis, & Aristotelem: quorum
 quidem duorum celestibus in genis admirabilique scientia, non
 se omnibus gentibus anteponebat Græcia, tum autem Græcorum
 rissimum interpretes: nam hos qui latinam scripturam peritissimè
 barbara omnia, pollutaque reddiderunt, & iniquarum literarum
 præposterisque questionibus, magnas offuderunt philosophiæ
 tenebras, magnopere tibi vitandos & fugiendos esse fecerunt
 enim afferunt ingenii neque recti: sed cum veram ignorantiam
 losophiæ vim, & rationes nothas, quas Græci sophismata vocant
 pro legitimis & veris rationibus conseruntur, ad elamendos
 quidem & litigandum valde robusti sunt, in doctrina vero
 ipsa sapientia prorsus sunt imbecilles: qui etiam vixitæ que-
 dam ingenij ignorantiaque inducti, in eis rebus populi accipit
 tur famam, quarum eos rerum maxime pudere oportere, cum
 horum turba inceptis que reiectis, tu Paule sic philosophiam an-
 plexator, ut eam intelligas artem esse bene beatæque vitæ: non
 intelligendi solum, sed etiam agendi, faciendique magister
 hæc tibi constantiam & firmitatem in bonis moribus allucinat
 est: hæc copiâ & vbertatem pulcherrimarum rerum ac fecundissimam
 rum orationi tue suppeditabit: hæc te optimis instituet & con-
 liliis & voluntatibus, hęcque tibi erit & officij & integritatis sem-
 per magistra: hæc efficiet ut illud excelsum & erectum & liberum
 in animo, in quo inest dignitas, nunquam cedat fortune, non
 cundis illis rebus, non aduersis permoueat. Quòd si quibus
 peruecti & vberibus philosophiæ aliquandiu alii, ad aliam
 studia deinde se conuerterint, siue iis civile voluerint eripere,
 siue reipub. curam domi belline, siue quamcunque aliam
 sectamque earum que cum honore laudeque suscipiuntur, sunt
 illi ad quam se cunque dederint parrem, & facilitatis multo plus
 in assequendo, & in agendo prudentiæ atque industriæ esse so-
 lent.

nam delaturo. Qui vero in philosophia perpetuum vite sue do-
minium constituant, eos Dei potius similes, quam ex com-
muni hominum more ac natura iudicandos esse. Quorum qui-
dem de numero te imprimis cupio esse Paule, ut tua ad virtutem
habile, nostrumque desiderium optime ac praeclarissimo fini
annectatur. Egoque, qui nullos refugio, ut te erudiam &
vilitatem labores, hac potissimum in te posteritatis
spe consolationeque sustentet.

FINIS

IACO.